

LiGet

2025-7
július

XXXVIII. évfolyam 7. szám

ligetmuhely.com

TARTALOMJEGYZÉK [XXXVIII. évfolyam 7. szám]

Vörös István A MEGFENYEGETETT BÜSZKESÉG	4
LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK	
Jámborné Balog Tünde MEDVETÁNC	7
Makó Ágnes KICSIT MÉG MARADOK	14
Hollós Máté BÚCSÚ ELŐTT	16
Magola Roland FÁTYOLFOSZLÁS	18
Bene Zoltán VIHAR	23
SZÓ-BESZÉD	
Tallár Ferenc TILLAÁROM HAJ	27
Varga Zoltán Zsolt TEREMTŐ IGE-MONDÁS	33
Lackfi János JOBB KINN, MINT BENN	37
Kállay G. Katalin AMÍG NINCS KIMONDVA	39
Csury Balázs MAGYARÁZKODÁS	42
Cselik Ágnes ÜZENET A CETHALBÓL	46

Kiss Lajos András A LUSTÁLKODÁS VÉDELMÉBEN [5]	52
Simon Tamás TESTVÉREK	70
Csanádi Szilvia ÚJJÁSZÜLETÉS	75
Kiss Dániel ÖNARCKÉP	77
Búth Emília GYÖNGYÖT REJT	79
Maczák Orsolya Rita ELŐSZÖR MENNI KELL	81

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
info [kukac] ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Vörös István

A MEGFENYEGETETT BÜSZKESÉG

2025-07-01 | VERS

Térfigyelő kamerák, feslett
világunkat ti teszitek rendbe,
és ha jók maradunk, fölesket
az öncenzúra csendje
egy új világra, ahol nincsen semmi,
amiért lehet élni,
amit lehet élvezni.
Az ózonlyuk kételkedve nézi
bordélyházunk, az eddigi világot.

Lássa más is, nyíljon ki kapuja,
s lépjen ki onnan százezer fura
színekbe öltözött, másságtól áldott
kis senki, hogy megmentse álmod,
amiről nem szükséges álmodoznod –
anélkül is eloszlanak a gondok!

Erkölcös ördögök, önkéntes szabálysértők,
váltsátok meg a jövő évet!
A semmitől is valóságot bérlők,
ugye, csak a szerelemről beszéltek?
Szeretet és szerelem unokatestvérek.

Gyűlölködők, vasalt ruháitokban
készen álltok, indulhat a program?
Barna cipőtök fémes sarka koppan,
de már az átváltozás melegében forrtok,
egyszer csak megbillen a holtponthoz,
ti lepődtök meg a legjobban,
már hangjegy vagytok a béke-himnuszban.

Az átváltozás sárga gumilabda,
mit odadoztok egy kutyának,
most békés lehetőségekkel játszhat
a létezés pár megmaradt darabja.

Ti vagytok nekem a lázas valóság,
ti cukraim, ti gyilkos mérgeim.
Az építkezést kezdjük el megint,
bár elvesztek a legszebb éveim,
ha visszanéz, mégis mindenki jót lát.

Meg se történt élmények,
violaszemetek legyen a lámpám,
képzelt szerelemből él a lélek,
olyan valóságos, hogy el se várnám.
És ha most őszén, de már nem sántítva,
úgy érzem, nincsen más alternatíva,
az ember a szerelemmel a szabadságot
választja.
Itt húzódnak az új határok.

Bp. 2025. június 28-án, reggel

fotó | Csozó Gabriella / FreeDoc

Jámborné Balog Tünde

MEDVETÁNC

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-07-04 | LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, PRÓZA

... különös, nagyon különös lett a nyárelő, mióta Koja elment. Egyszer hétágra süt a nap, másszor hólepkéket táncoltatnak fagyos szélrohamok, éjszakánként zölden lángoló tűzgolyók kergetik egymást süvítve a tintafekete égen, de zuhogjon zápor, vagy szúrja szememet szaharai homok – most már a Vezúv korma is –, hol az Ótemplom, hol a Landesmann malom felől bukkan föl a túloldalon egy-egy ismerősnek tűnő alak, fittyet hányva az időjárási anomáliákra és a távozása óta eltelt időre (évekre? évszázadokra?), én meg csak állok a kapuban Kojára várva, hogy

láthassam, ha csupán egy pillanatra is, de mindig mások jönnek, másokat vet partra a mélyből az elásott holtág medrében örvénylő homokfolyam, a Vizes utca Styxe: fél évszázada elfelejtett tanítványomat, és mostanában a Sóvidéki Festőt...

kíméletlenül

Józsika ott gubbasztott az áruház parkolójára néző kirakatablak betonpárkányán a kilátástalanság homályába burkolózva, csak bibircsókos orra virított messziről, mint egy rózsaszínű karfiol – vagy inkább bazsarózsára hasonlított? – elmosódott orcája közepén. *Borvirágos orrként* emlegették a régiek, holott bőrbetegség, és nincs köze az alkoholhoz, olvastam gyerekkorom egyik végtelenbe nyúló nyarán Édesvica verandáján a Pallas Nagylexikon aranycirádás kötetében; valamikor latin nevét is tudtam, de elfelejtettem annyi mással együtt. Mikor Kója átment a túlsó partra, elvitte magával szavaim javát, a többit azóta az Idő rostálja válogatás nélkül, kíméletlenül. A *gnóm* például csak véletlenül maradhatott nálam, a kincset őrző groteszk törpék másik neve, akikbe évtizedekkel ezelőtt botlottunk bele Kojával Salzburg barokk szökőkútjai körül, torz vigyorral időmart márványarcukon. Ez a grimasz ült ki a hajléktalannak tűnő öregember – nagyra nőtt törpe? – ábrázatára is, már ami látszott belőle kivirágzott orra körül, amikor a közelébe értem és észrevett. Homloka ráncokba gyűrődött az erőlködéstől, míg végre megtalálta, amit keresett, és meg-megbicsakló, reszelős hangon megszólított: *Ugye, maga... maga az a tanárnéni? A Rajztanárnéni! Aki engem tanított...* és vérerekkel körülhálózott ártatlan gyermekszemével sűrgetően nézve rám azzal folytatta, hogy ő kapta az első díjat azon a pályázaton, *nem emlékszik? A Medvetánccal nyertem. Az én rajzom lett az első... Én vagyok az, Józsika!*

Nem emlékeztem Józsikára. Öreg tanárral gyakran megesik, hogy járókelők köszönnek rá az utcán, de nem tudja, tanítványa volt-e, aki megállítja, és megkérdezi, hogy van? Arca is, hangja is ismerős, de a név már nem jut eszébe, vénülő agyának rostáján kihullva szétporlik a múlt. A megszólítás nem bizonyít semmit: a velem egykorú Gizike is tanárnéniz, pedig Koja munkatársa volt az építő cégnél, és minden találkozásunkkor elmeséli, mit kérdezett tőle Koja egyszer, amikor meglátta őt biciklin bideregve, egyik kezével a kormányt, másikkal a piacon vett söprű nyelét szorongatva: *Nem értem,*

Gizike, hogy mért nem arra ül rá?, bökött a söprű felé halálos komolysággal, és a csuparác öregasszonyt ma is rázza a nevetés az emléktől, én meg zsebkendő után kotorászok, mint mindig, ha Koja fanyar humorára emlékeztet valaki.

Álltam a bevásárló kocsival a sűrűsödő homályban, hallgattam az elsődíjas rajz lelkendezve előadott történetét, egy félresiklott élet legnagyobb sikerét, *a kincset*, amit tudata bányamélyére rejtve őrzött, és most elővett, miközben a lebukó nap búcsúsugara glóriát festett feje köré, én pedig próbáltam felidézni az eseményt, elhelyezni dátum és hely szerint a múltó idő táguló terében. Ott örvénylett körülöttem ötven rajztanítással töltött évem, és a sok száz elfelejtett gyerekarc kavargásából kivillant egy-egy ismerős, a nyolcesztendő Annamária, aki *a ködben álló rózsaszálat* választotta a *papagáj-hajnallal*, vagy a tatáros szemű Marcell az *ondolálva van a farka* malacokkal, de Józsikát nem találtam köztük, és a sötétedő eget eltakaró, suhogva repdeső ezernyi gyerekrajz között sem leltem rá arra az egyre, amelyről a nehézkes öregember megdicsőülve állította, hogy odarajzolta a láncot és a széplányt is a táncoló medve mellé, ahogy az általam felolvasott versben állt, bár a költő nevét már elfeledte.

Hogyne emlékeznék egy első díjas rajzra, ma is látom magam előtt, mondtam ki végül, pedig nem szeretek hazudni, és összekotortam az összes nálam lévő aprópénzt: *Igyon egyet a sikerére, Józsika!*

Azóta többször belebotlottam az idő labirintusában tévelygő Józsikára, és minden alkalommal újrhallgatva élete legfontosabb eseményének történetét megjutalmaztam az érte járó díjjal: két doboz sör árával, amit tiltakozás nélkül zsebre vágott, de a fagyokkal és kánikulával ismét vegyesen riogató tavasz idén nem csalta ki a kopár parkolóba, és úgy látszik, a nyárelő is adós marad vele.

... pedig nyilvánvaló, hogy valami készül, érezni a feszültséget a levegőben, a némán hömpölygő nappalok után különös hangok verik fel az éjszakát: marakodó kandúrok üvöltenek a felpúposodó kocsúton és a lágyan turbékoló gerléket elűző örvösgalambok hörgő rikácsolásának szüneteiben lánccsörgés, medvebrummogás hallik és a Lány nevetése, aki örökre tizenhat maradt, míg én lám, hogy

megöregedtem, de mikor Kojával Isztambulban láttuk azt a rongyos suhancot szőre hullott, fogatlan medvéjével felszállni a csörömpölő villamosra, még velem volt, csak mikor Koja itt hagyott, vitte magával a túlsó partra fiatal, nevető másomat...

kékszőrű medvét láttak

Medárd hajnalán aztán nagy robajjal ledőlt a tetőtéri szoba sarkában felrakott könyvtorony, vitrinemben fejre álltak a kék agyagból gyúrt, feketére égetett kis medvefigurák.

Állítólag földrengés okozta, itt volt az epicentruma a hármashatárnál, a felszín közelében, és kóbor, kékszőrű medvét láttak az egyik faluban itt lent, délen is – én azonban tudván tudom, hogy a Maros elásott holtága mozgolódik, Styxünk a Vizes utca mélyén, talán Koja üzent valamit odaátról, vagy a Sóvidéki Festő, akinek *Medvetáncánál* nyílt ki egy padlóra repült katalógus, ez nem lehet véletlen, itt festette húsz éve a Maros-parti Konstantinápolyban, ahol folyónk, felduzzadva a Küküllők és Korond-pataka vizétől, kitört a hegyek közül és a városomat övező lapályon erekre bomlott valaha... Vajon akkor is sós lett a Maros vize, mint most, hogy a sóbányákon zuhog át a víz? Attól virágozik nálunk sziksó a part menti földeken?

A sóvidéki festő régi *fazakascsaládból* származott, kölyökkorában kis agyagmedvéket gyúrt, napi hatvanat, s apja csak azért engedte el a művészeti líceumba, hogy ezután százhuszat csináljon, ámde ő festő akart lenni, és az is lett, dörmögte el egyszer Kojának poharazás közben egy helyi mecénásnál elköltött vacsora után, azon a nyáron húsz éve, *Medvetáncának* születése idején.

Ők ketten Kojával félszavakból is értették egymást, noha csak életük delén túl találkoztak, ám ifjan egyikük a Duna-deltában nádat vágva raboskodott, másikuk Oroszlány hírhedt 18-as aknájában vívta láncrea fűzve a széncsatát, így aztán az öregkor küszöbére érve volt miről hallgatniuk egymás között.

... közel a nyári napforduló, a túlsó part, az utca szemben lévő oldala estére benépesül, rég elfelejtett szomszédok imbolyognak a két sarok között elhomályosuló szemem előtt, csak akit várok, Koja nem jön ma sem, pedig a Sóvidéki Festő is ott

sétál sötétkék medvéjével (messziről jött, Korond tengersós pataka mellől), és mintha még hunyorítana is felém vak bal szemével, végül Józsika tűnik fel utoljára, látom, hogy közeledik, ám a távolság nem csökken közöttünk, sőt, egyre nő, és halványuló, végül ponttá zsugorodó alakja beleolvad a hirtelen lezuhanó éjszakába.

kép | vecteezy.com

Makó Ágnes

KICSIT MÉG MARADOK

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-07-07 | LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, VERS

láttam hogy közeledik
de moccanni sem tudtam
dermedten néztem a fényszórókba
annyiszor elképzelttem mi lesz ha odaér

láttam hogy közeledik
egy fejjel magasabb nálam
tegnap óta nőtt is pár centit

láttam rajta hogy nagyon ideges
nem futottam
földhöz szegezett a légnyomás

láttam hogy közeledik
a nap amikor rám zárja az ajtót
mégis húztam az időt
találtam rá okot
amiért kitartok

kibírom
nemfélek
jobbleszmajd
satöbbi

kicsit még maradok

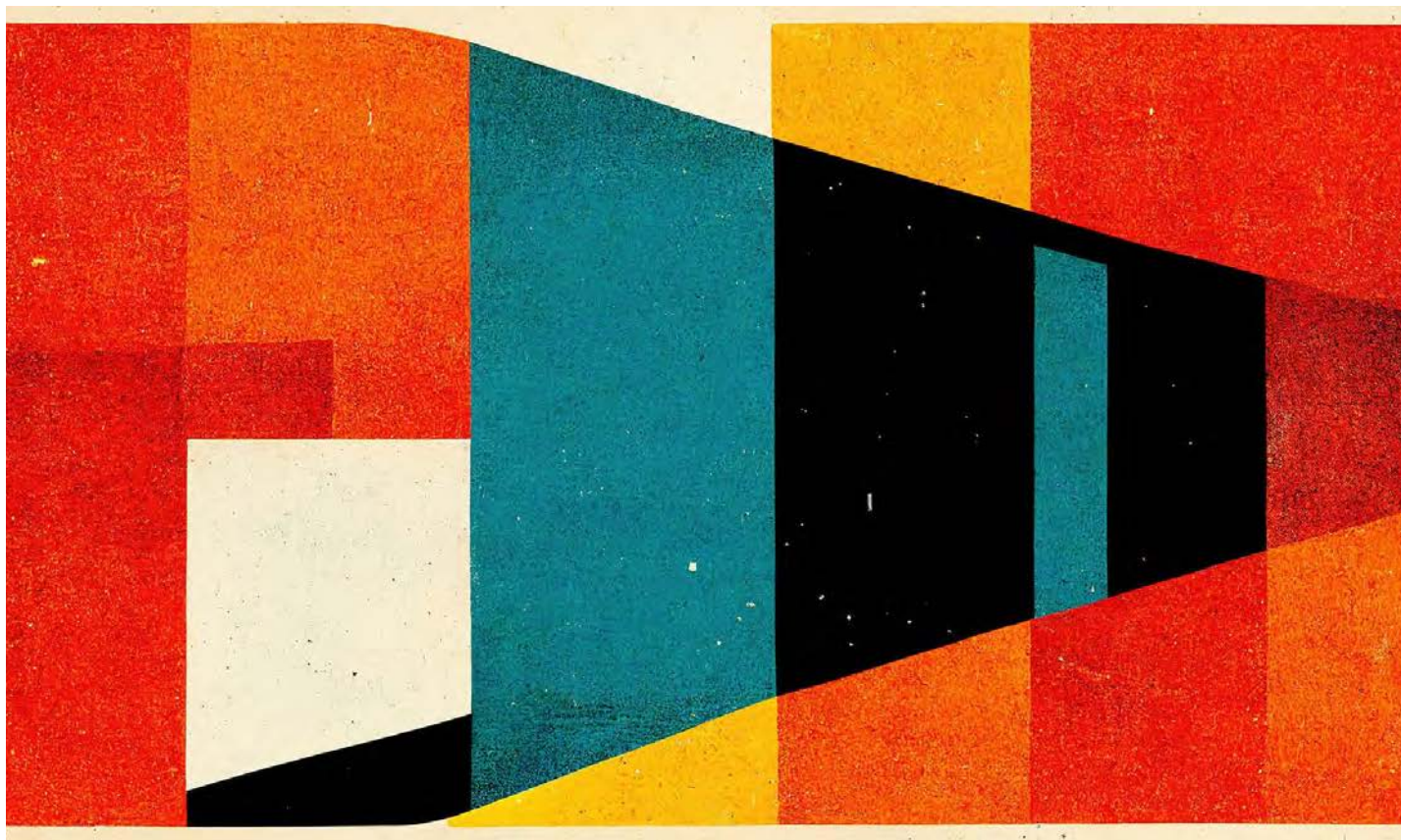
kép | vecteezy.com

Hollós Máté

BÚCSÚ ELŐTT

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-07-03 | **ESSZÉ, LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK**

Devecseri Gábor, a kiváló költő, Homérosz-fordító klasszika-filológus ötvennegyedik évében a Kútvölgyi kórházban feküdt. Már dolgozott az utóbb *A hasfelmetszés előnyei* címen publikált, betegsége inspirálta naplójegyzeteken, mintegy élete margóján, és gyűltek papírján *A múlandóság cáfolatául* vékony kötetében megjelent hátrahagyott lírai remeklései. Néha bekopogtatott szobája ajtaján tizenkét évvel idősebb barátja, Hollós Korvin Lajos (édesapám), akivel – Devecseri által megénekelten – nemegyszer kemény közéleti vitájuk volt, ám ezeket mindig elsimította az egymás iránti megbecsülés és szeretet. Emlékszem a kórházból kiszüremplő történetekre a daganattól felduzzadt hasú költő egész életét jellemző, s

még ott is, akkor is jelentkező férfiasságáról. Miként arról, amikor egy kolléga-barát megszegve a tapintatos titoktartást, a városban már beszédtema rákról kérdezte – amit másnap (Devecseriné) Huszár Klára operarendező olyan „történettel” igyekezett semlegesíteni, amely szerint valakik azt tudakolták tőle, ugye kint van már a kórházból a költő („lám csak, mi mindent beszélnek az emberek!”).

1971 tavasza volt. Március 27-én délután édesapám hirtelen rosszul lett, s alig öt óra telt el, míg egy másik kórház orvosa közölte: az infarktusból „nem tudtuk visszahozni az életbe”.

mi az elviselhetőbb

A következő hetekben az Andrássy úti (akkor Népköztársaság útjai) Művész kávéház – közös törzshelyük – asztalánál Huszár Klára és édesanyám (Tóth Eszter) arról tűnődtek, mi az elviselhetőbb: a hosszú felkészülés utáni veszteség, vagy a villámszerű hirtelen sorscsapás. Az utóbbi nehezen emészthető, az előbbi előre hozva kiterjeszti a fájdalmat. Ez a búcsú előtti állapottal is kínoz. Azóta megtapasztaltam többször is mindkettőt.

2014-ben írtam egy zongoradarabot ***Búcsú előtt*** címmel. De megvallom, nem (csupán) a közelgő halál emésztő érzésének lelki reakciója a zeném. Másféle búcsúk is léteznek. Lehet ilyen a kihaló szerelem nyomán elhatározott váltás szándékolt búcsúja, de a darab erről egyáltalán nem szól. Lehet, hogy valakinek az otthonát, netán valamilyen más kedves helyet kell elhagynia, esetleg azért, mert az kiveti magából, élehetlenné válik a számára. Tűz-víz játékban most langyosat kellene mondanom, de azóta egy bő évtized telt el, és lacímem változatlan. Nem programzenét írtam. Így hát kulcsot sem törekszem adni a tartalom fejtegetéséhez.

Egy kollégám megkérdezett: miért „Búcsú előtt”, hogyhogy nem *búcsú*?

De hiszen nem megtörtént esemény reakciója hallik hangjaimból. Csak *láttam, hogy közeledik...*

Epidauruszi tücskök, szóljatok! (Az *Aszklépioszi szentélynél* című Devecseri Gábor-versre írt dal)

kép | vecteezy.com

Magola Roland

FÁTYOLFOSZLÁS

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-07-15 | LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, NOVELLA

Az utolsó szál cigaretta. Pusztító füstjét magamba szívom, a gyűrött papírhenger vége vészjelzőként izzik fel – menekülj! A dohányfüst selymfátyolként tekereg-gomolyog, átlátszó függönyén keresztül látom a tákolt streetfoodos bódét – előtte kutya kutat a szemétben, nyurga lába hullámszik az aszfalt fölött vibráló, forró levegőben.

– Unalmas lesz – jegyzi meg Dinesh.

Angolul beszélünk, mert én és Kavita – vele ellentétben – Ladakhból származunk, más nyelvet ittunk magunkba, bár igaz, mára elszivárgott belőlünk. Nem is szívesen emlékszünk rá – az iskolában öt rúpiát kellett fizetnünk, amikor anyanyelven találtunk megszólalni, és az ebből fakadó szorongás része volt a mindennapoknak. *Ha tiltott az ismert nyelv, jobban bemegy a szükséges, vagyis az angol*, ez volt a filozófia. A világnyelv ismerete nélkül nem lehet belőlünk jól kereső ügyvéd, mérnök vagy orvos a nyugati világban. Így hát bement az angol – legalábbis annak valamilyen torz változata –, csakhogy egyikünkben sem lett ügyvéd, mérnök vagy orvos. Nemhogy nyugaton, idehaza sem. Cserébe ma már a szüleinket is alig értjük meg, amikor nagy ritkán felhívjuk őket telefonon.

Dinesh fakó szupermenes pólóban ül mellettem, a vasútállomás lépcsőjén. Elnyűtt tornacipőben emelgeti a sarkát a révült techno-rága ütemére, ami egy közelben parkoló taxiból bömböl. Az agyagdobok és rézcinek ritmusa – bár bizonyára csak gépi utánzat – Ladakh teheneit juttatja eszembe: kopott emlékeimben az állatok a mezőn futnak, nyakukban kolomp zörög. Megcsapja orromat az édeskés illatuk – de csak egy pillanatra, majd visszatolakodik a benzingőz és a dohányfüst.

Dinesh utolsót szív messze nem utolsó cigarettájába, arcán undor, magasba fújja a füstöt és elfricskázza a csikket.

– Hülyeség, testvérem. Csak ezt tudom mondani – mered maga elé, én pedig azon gondolkodom, hogy Ladakhban is eldobálják a dolgokat, de ott mégsem borít mindent szemét, mert azok a dolgok lebomlanak.

– Én sem értelek – suttogja Kavita.

A bódé feletti óriásplakátot nézi, valami model casting reklámot. Gyönyörű lányok mosolyognak rajta, nem is értem, hol találják ezeket. Én itt, Delhiben nap mint nap ezer és ezer lányt látok, de egyik sem ilyen szép – aztán eszembe jutnak a mosolyok Ladakhban. Azok sem tökéletesek, de kedvesebbek; a posztermosolyban van valami zavaró, ami a bőröm alá kúszik, és hevesen késztet *valamire*, úgy érzem, meg kell felelnem *valakinek*, de a ladakhi más – egyszerűen csak örül annak a kis semmi létezésemnek...

Az órámra pillantok – ideje a peronhoz sétálni. Kavita sír, nem akarja látni, hogy a vonaton nyomorgok. Legszívesebben hívna egy taxit, mondja, mire azt válaszolom, hogy arra több havi fizetése sem lenne elég, és megölel, és látom Dineshen, hogy féltékeny, de ő csak fogja be a száját; szerettem Kavitát, de a lány valamiért őt választotta, és vele is marad, gyerekeik lesznek, rám pedig ki tudja, mi vár Ladakhban.

Dinesh nyugati módon kezet ráz velem, a szokottnál jóval erősebben.

– Semmi dolgod ott, testér – mondja. – Ingerszegény. Gyere vissza hamar.

Eszembe jut az életnyi áldozat, és az a halálnyi semmi, amit cserébe kaptam. Keményen tanultam, távol az otthontól, reménykedtem, hogy valami menő programozó leszek valahol Európában vagy Amerikában, aztán elbuktam a diplomát – évekig küzdöttem, de egyszerűen nem volt hozzá fejem. Végül autószervízbe kerültem, ruháim szövetébe ivódott a benzinszag, Kavita felszolgáló lett egy étteremben, a turisták alig értették az akcentusát, míg Dinesh üzemvezetőként robotolt egy gyárban – pedig mind együtt tanultunk, közös álmokat szövögettünk, de széttépték az álmokat, mint Májá fátylait; máig hallom hasadásukat a lelkem mélyén, biztosan ők is mai napig hallják.

Ismerek pár srácot a suliból, akik sikerrel jártak, India legmenőbb cégeiben helyezkedtek el kockázatelemzőként, egyikük Kaliforniában kötött ki, azt hiszem AI fejlesztéssel foglalkozik – teljesen beletemetkeznek a munkába, amikor nagy ritkán sikerül beszélnem velük videócseten, csak panaszkodnak, hogy semmire sincs idejük, kiégtek, magányosak, és nem működik valami jól a párkapcsolatuk, ha van egyáltalán.

Utolsót szívok az utolsó cigarettámba, megforgatom füstjét a számban, mint ahogy a gondolatokat a fejemben, aztán kifújom, a csikket elnyomom egy póznán, és szemetesbe dobom. Felnézek, egyenesen Dinesh szemébe.

– És ha nem Ladakh az ingerszegény, hanem mi vagyunk túl durvák? – szakad ki belőlem. – Ha nem vagyunk a helyünkön? Ha nem lehet mindenből király? Ha nem az tesz értékké, amit csinálok, hanem hogy a magam dolgát végzem?

Dinesh pupillája tágra nyílik – rettegés lüktet benne, mint a vágóhídi marhák szemében; tudja mi vár rá, látja a piac embervértől csatakos fűrészzeit, látja, hogy közelednek felé, és Kavita felé, és a gyerekeik felé, akik még meg sem születtek, de már le is vágták őket...

Vonatfüttytől rezzen össze, zavartan körbenéz. Az érkező szerelvény tisztára söpri az áporodott levegőt, és keservesen rí a síneken, mintha minket gyászolna.

Halvány reménnyel kapaszkodom fel a vonatra – talán látom még őket.

De tudom: ez egy amerikai álomnál is hamisabb álom.

Bene Zoltán

VIHAR

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-07-14 | LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, NOVELLA

Tápai úgy ébredt, ahogyan az utóbbi időben általában, görcsbe rándult belsőségekkel. Gyomor, máj vesék, belek, epe, tüdő, vénák és erek, lép, szív, minden összehúzódott benne apróra. Hónapok óta így ébredt, de megszokni nem tudta. Megszoksz vagy megszöksz, idézte újra a régi bon mot-t, ivott egy pohár vizet, aztán fölöltözött. Enni nem bírt, a víz kitöltötte az üregeket a hasában. Elindult le, a partra.

– Láttam, hogy közeledik – ismerte be hónapokkal korábban. – Fölkészülten vártam.

A detektív komoran hallgatott. Hosszan. A válla fölött Tápai jól látta a kamerát. A villogó piros ledet is, amely a fölvételt jelezte.

– A fölkészülés a kalapácsot jelentette? – kérdezte a rendőr.

Tápai bólintott.

– Honnan gondolta, hogy...?

– Tapasztalatból – vágott közbe Tápai.

Századszorra mondta már el. És sejtette, hogy még vagy százszor fogja. Nem tévedett. Addig ismételte, míg föl nem mentették.

– Én megmondtam előre – mosolygott rá Szilvia. – Önvédelem.

Tápai megpróbált visszamosolyogni a nővére, de nem ment.

– Nem volt azért ennyire egyszerű – fontoskodott az ügyvéd.

– Ha hazudtam volna százszor is, egyszerűbb lett volna? – szólalt meg Tápai.

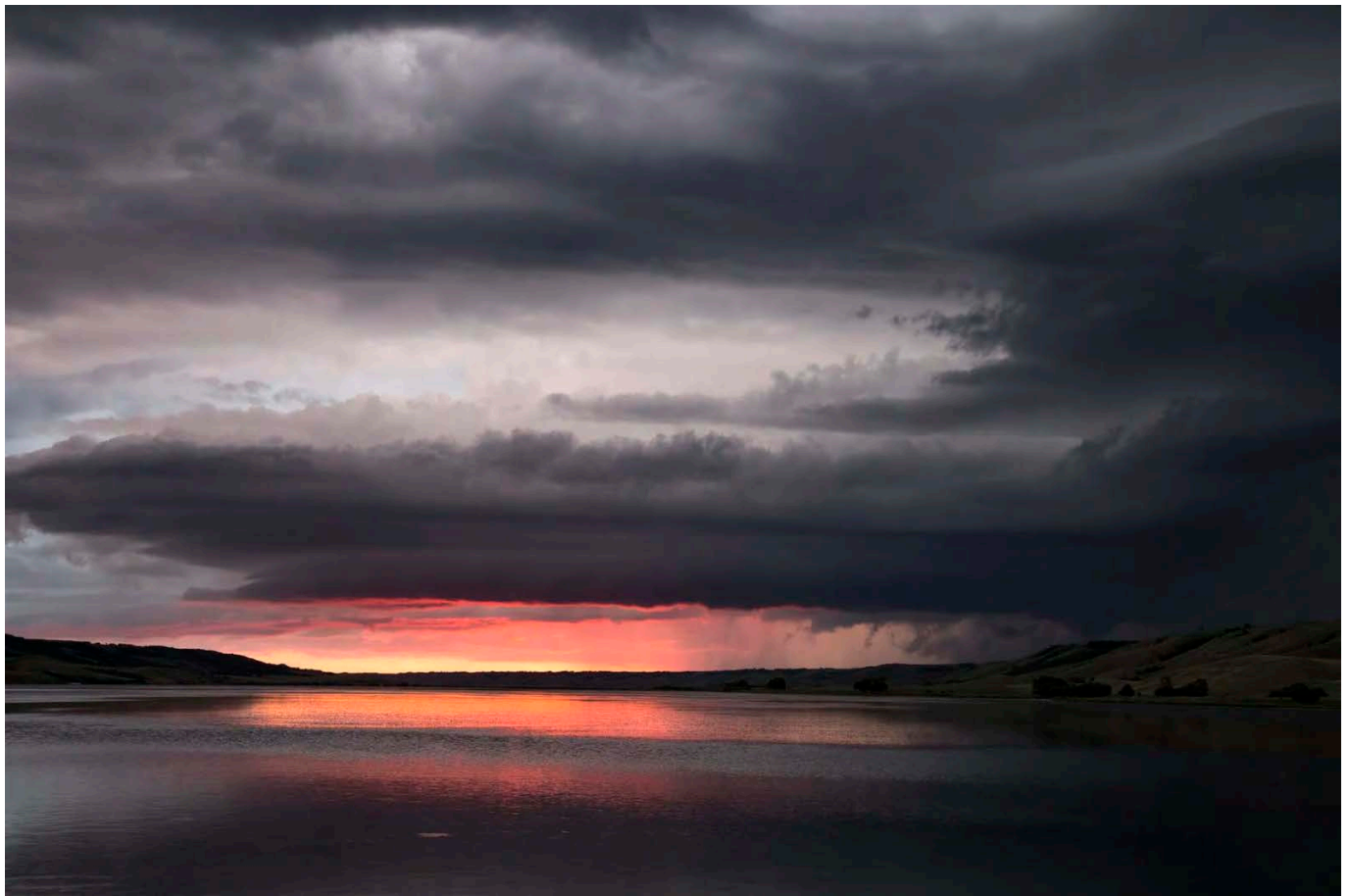
– A tárgyalás föltétlenül – vélekedett az ügyvéd, s újra, ezredszer kioktatta a védencét.

– Bár azzal, hogy a kezében a kalapáccsal várta az áldozatot, nem kicsit nehezítette meg a dolgomat. Ha azt mondja, fölkapta, amikor magára támadt, sima ügy, így... Mindegy. A lényeg, hogy így is nyertünk.

Már amennyiben ez győzelem, gondolta Tápai. Sem ezt nem érezte annak, sem a másikat, az eljárás okát. (Akkor még nehezen ment gyilkosságnak nevezni.)

Megrázta a fejét, hogy kivesse belőle az emlékképeket. A part menti sekélyben csöndesen ringott a csónak. Eloldozta, belegázolt a vízbe, átlendítette a lábát a ladik oldalán, megragadta a fenéken heverő evezőt, a vízbe mártotta. Megnyugtatta az

evezés. A reggeli párában a tó már-már valóban tengernek tetszett. Néha olyan könnyen látjuk nagyobbak a dolgokat a valóságosnál. Máskor meg kisebbnek érzékeljük, futott át Tápain a nem túl eredeti gondolat.

Igaz, hogy az a vadbarom kiszámíthatatlan volt, ugyanakkor az is igaz, hogy amikor ő is a házban tartózkodott, nem lépett át egy bizonyos határt. Legfeljebb rángatta Szilviát, de nem ütötte meg. Őrá, Tápaira sosem mert támadni.

– Semmiképpen nem lehetett önvédelem – mondta ki hangosan. Szavai elenyésztek a vízpárában.

– Tervezett gyilkosságot követtem el – szögezte le higgadtan.

Annyi esélyt adnom kell a törvénynek, határozta el magában hónapokkal korábban, hogy nem állítom azt, hirtelen kaptam föl a véletlenül ott heverő kalapácsot. Azt mondom majd, láttam, ahogy közeledik, éreztem a veszélyt, fölkészülve vártam.

– Hazudtam. Több százszor – ismerte be magának ezerszer, milliószor.

A csónak hasította a vizet, a lélekvesztő egyenletes tempóban tartott a tó közepe felé. A távolban felhők gyülekeztek. Tápai látta, hogy közelednek. S nemcsak látta, de tudta is. A viharjelzés egyértelművé tett mindent.

A tó vizébe hosszú, tűnékeny árkot szántott a csónak. Tápai az evezőmozdulatok monotonitásában kereste a föloldozást, miközben tisztában volt azzal, hogy a víz súlytalan csöndjében fogja meglelni. Egy vadkacsa húzott el mellette, mintha a semmiből tartana a part felé, szárnyával összekavarta a párát, majd tovatúnt. Tápai lassan leengedte az evezőt, hagyta, hogy a csónak csak úgy sodródjon. Már hallatszott a dörgés, a villámlás vöröses fénye a tó nyugtalan felszínén tükröződött. Tápai lehunyta a szemét.

kép | vecteezy.com

Tallár Ferenc

TILLAÁROM HAJ?

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-05 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Arany János: Írószobám

Ez a szoba, hol én most

Tillaárom haj!

Pusztítom a papirost

Tillaárom haj!

Se nem csapszék, se nem bolt,

Csizmadia műhely volt.

Tillaárom haj!

A fő céhmester szabott

Tillaárom haj!

Benne csizmát, papucsot,

Tillaárom haj!

Ha megvarrta, eladta,

Jól eresztett a kapta.

Tillaárom haj!

Nem volt ártalmas annak

Tillaárom haj!

Sem a ragya, sem a nap,

Tillaárom haj!

Sem az árvíz, sem a hó,

Sem a revolúció,

Tillaárom haj!

Bezzeg, de nem megy nékem

Tillaárom haj!

Ez az én mesterségem,

Tillaárom haj!

Ha dolgoztam, kirakom:

Azt se kérdik, hogy adom.

Tillaárom haj!

Háborúban azt mondták,

Tillaárom haj!
 Most keveset adunk rád;
 Tillaárom haj!
 Béke-időn azt vetik,
 Másra kell a pénz nekik.
 Tillaárom haj!

Ne volnék csak ilyen vén!
 Tillaárom haj!
 Íróttollam letenném,
 Tillaárom haj!
 S beszegődném maholnap
 Csizmadia inasnak.
 Tillaárom haj!

Kopogós, mulatós ritmus, játékos népdalt idéző hangütés. Tillaárom haj? Mulatság Hencidától Boncidáig? Hát nem egészen. Inkább a papirost pusztító költő keserűségbe hajló, ironikus önreflexiója, a költészet mulatós ritmusba csomagolt, szóval szemérmes, de attól még mélyen rezignált újra pozicionálása. Írószoba, de nem a Parnasszuson és nem is a költészet templomában, hanem egy valamikori csizmadia műhelyében, valahol a csapszék és a bolt mellett, szóval az úgynevezett „polgári próza”, a leghétköznapibb köznapiság kellős közepén. Itt árutermelés folyt egykor, az igények, az észszerű szükségletek hasznos kielégítése, és – visszafogott, józan keserűség az Aranyé – az folya most is, ha folya, ha lenne rá igény. De nincs: „Azt se kérdik, hogy adom. Tillaárom haj!”

kontextus

Első megközelítésben ennyi talán elég. Nézzük a kontextust, mondjuk a keletkezés évszámát: 1850. Egy évvel a magyar forradalom és szabadságharc leverése után. Nem a magyar történelem legboldogabb időszaka, annyi bizonyos, de a versben nincs közvetlen utalás a forradalomra, hacsak nem tekintjük annak, hogy a csizmadia munkájára – szemben a költőével – nem

ártalmas „Sem az árvíz, sem a hó, / Sem a revolúció”. Szokatlan ez a társítás: a forradalom (revolúció) az árvízzel és a hóval, a természet pusztító erőivel kerül egy sorba. De bővítsük a kontextust. Vörösmarty, hosszú elhallgatását megszakítva, ugyanebben az évben az *Előszóval* jelentkezett. A hang egészen más. Végtelenen komoly, tragikus és drámai: a revolúció „szent szózatát” letörő Vész „vérfagylaló keze emberfejekkel labdázott az égre”. Aztán jön, '54-ben *A vén cigány*. Ismerjük ezt a hangot, az örülettel határos kozmikus kétségbeesés hangját, összefonódva a romantikus, „csak azért is” lelkesültség vízióját a világba belekiáltó hanggal: húzd rá cigány, lesz még egyszer ünnep a világon.

Hogy érdemes-e, szabad-e összevetni az *Írószobám* rezignált játékosságát *A vén cigány* – a magyar költészet egyik legnagyobb versének – vad és ünnepélyes romantikájával, nem tudom. Azt pedig végképp nem tudom – Aranynál ez mindig veszélyes –, hogy „mit gondolt a költő”. De ha már belekezdtem, tovább bővítve a kontextust, azt ajánlom, olvassuk az *Írószobámat* az 1849 őszén írt *A lantos* című

verssel együtt. Nem remekműről van szó, de a költészet újra pozicionálása szempontjáról fontos versről. Miként az *Írószobámnak*, ennek is egy költő a hőse, de most nem a mulatós ritmus mögé búvó egyes szám első személyben, hanem a megfigyelés tárgyaként, egyes szám harmadik személyben. Romantikus költő, akinek lantján a dal „Zenge későn, zenge virradattal: / Hangjain a szellem égbe hágott / S átteremté e viselt világot!” Nos, ez a világot átteremtő, a világot a romantikus szellem magasába emelő költő most világának „csak romjait leli: / Alattok eltemetve tört házi isteni! / Ő szörnyekedve nézi és elriadva fut, / És útját arra vészi, amerre nincsen ut. / Nyomába üldve csörtet halálos ellene, / Egy iszonyú kísértet, melynek *Való* neve. / A tündér képzeletnek zengő madarai / Mind elhagyták s nem mernek feléje szállani.”

kétely és irónia

Ha kronológiailag lehetséges lenne, akár úgy is vélhetnénk, Arany – rejtve – Vörösmartyval polemizál.

Közvetlenül ez így nyilván nem igaz. De a vers kétségkívül a tündér képzelet csalfaságáról és a megkerülhetetlen „Való”-ról, a ráébredésről, a józan szembenézés szükségességéről beszél. Tudok persze *A walesi bárdokról*, a *Szondi két apródjáról*, a *Családi kör* „Nem mese ez gyermek” megrovó megjegyzéséről, tudok arról, hogy Arany a hiányzó magyar regevilág megteremtésének (kvázi) romantikus programján is dolgozott. De az *Írószobámmal* – a kora ötvenes évek sok más versével egyetemben (hadd hivatkozzak itt példaként a *Kertben* címűre) – új hang szólal meg a magyar költészetben, mely aztán Arany öregkori, nagyszerű, de azt hiszem, nem kellőképpen értékelt költészetében bontakozik ki teljes pompájában. Ahol is a „pompa” persze nem jó szó. Ez a hang kerül minden pompát és cirádát, kerül minden öblös igazságot, miközben minden idegszálával a Valóra figyel. Nyitott a valóság prózája felé, tudomásul veszi („ez van”), de nincs sok bizodalma hozzá. Ami élteti, az a kétely és a józanságában is éles irónia, amivel önmagát is figyeli.

Ne gondoljuk, hogy könnyű ezt a hangot megszólaltatni, vele és benne élni:

„Bárha engem titkos métely

Fölemészt: az örök kétely;
S pályám bére
Égető, mint Nessus vére.”

kép | vecteezy.com

Varga Zoltán Zsolt

TEREMTŐ IGE-MONDÁS

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-08 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Horgas Béla: PUSZTÁBA KIÁLTOTT SZÓ

Egy pusztába kiáltott
szó nekivágott
a világnak,
ajtájának, ablakának –
de furcsa ház
a szótár,
ravaszabb minden
szónál,
a pusztába kiáltott
az ablakon túl
nem talált világot,
nem tudott az ajtón
sehova kilépni,
mellbe lökték
a semmi tollpíhéi.
Maradt tehát a puszta.
A szél a szótár lapjait
egykedvűen lapozta.
A pusztába kiáltott
nem lelt semmi részre,
nem volt többé mód
a megmenekülésre,
hazatalálásra,
álmatlanul, helytelenül
bolyongott az árva...
Egy szó,
valami i,
valami g,

valami e,
 valami kurta kis ige,
 valami semmi,
 semmi se.

Horgas Béla költeménye az 1978-as *Nyelvöltögető* című kötetben jelent meg, de nem érzem gyerekversnek. Megszemélyesíti a „pusztába kiáltott szó”-t, az „igé”-t. Látom, ahogy az aprócska, törekeny lény a szótár börtönébe zárt, kiszabadulna, de mellbe lökik *a semmi tollpíhéi*, csak az emberek nélküli pusztába juthat, ott bolyong, *helytelenül*, és már a szótárba sem talál vissza.

Hogy mi ez a szó, azt ránk bízta a költő – divatos szóval a vers (talán minden igazi műalkotás): interaktív. Számít olvasójára, noha jócskán kínál fogódzókat az értelmezéshez. És asszociációs lehetőségeket. Bibliait többszörösen is.

Hiszen Isten a *Genézis* szerint szavakkal teremtett: „Akkor ezt mondta Isten: Legyen világosság!... Aztán ezt mondta Isten...” A költészet eleve teremtő ige-mondás.

benne ölt testet

A „pusztába kiáltott szó” és az „ige” az *Újszövetség* alapfogalmai közé tartoznak. Keresztelő Szent János nevezi magát pusztába kiáltott szónak, jelezve, hogy ő csupán előfutára Jézusnak. Az „Ige” pedig a keresztény hagyomány szerint, legalábbis nagy kezdőbetűvel, a Szentháromság középső alakját, magát Jézust jelöli. Benne ölt testet az ige.

A jelentéstartalmak átszövik egymást, ahogy a nyelvjáték meg az „ige” sorsa miatti keserűség. Minden diktatúrában – ezért is kezdtem jegyzetemet a vers születésének idejével – a hatalom akadályozza a szó-cselekvést.

Pusztába kiáltott szavaink manapság egyre sokasodnak: „demokrácia”, „tolerancia”, „szolidaritás”, „konszenzus”, és csak most, hogy sorolom ezeket, döbbenek rá, hogy mind az európai, közös szókincsünkből valók. Hogy elvesztésükkel európaiságunk

csorbulna. Szavaink életterének megint marad akkor a magyar puszta, rosszabb esetben az ázsiai sztyeppe?

kép | vecteezy.com

Lackfi János

JOBB KINN, MINT BENN

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-10 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

CSUKÁS ISTVÁN: A MÚZSA NOSZOGAT

A Múzsa noszogat, R. P. szájával szól:

„Miért hagytad abba a versírást?”

A Rádió egyik stúdiójában állunk, kétfelől
a zongorára dőlve, berezonál tőlünk

a közömbös hangszer, rutinosan, ahogy
 egy jó márkához illik. Rezdülök én is,
 csikorogva, először a fogamban az ideg,
 azután a fejbőröm, hömbölyögve szűkül
 a gyomrom, sziszegve leereszt a tüdőm,
 a szívem bokszkesztyű, behúz egy jó nagyot,
 bordámban a csontok összekoccannak pengve,
 két vesém egymást fényképezi, két japán,
 lesből, a májam síkosan menekül, beleim
 rátekeredve fojtogatják, a csigolyák görcsösen
 markolják a gerincvelőt, két golyóm
 összebújik vacogva, térdem aludttejjé válva
 megroggyan. Oké, Múza! Kezdődhet a dal!

Mesterfogásokat tanítok, mint a bűvész, aki bíz benne, hogy a trükkök
 kiismerhetetlen kombinatorikájának jóvoltából így is elkápráztathat bárkit.
 Zsigeri dolgokról beszélünk. A líra közelebb áll az emésztés, a gravitáció kérlelhetetlen
 törvényeihez, mint a barkácsremekhez.

Jobb kinn, mint benn! Egyszerű impulzus ez. Más kérdés, hogy ami végül kikerekedik,
 mennyire hatásos vagy művészi, mennyire indít el zsigeri folyamatokat az olvasóban.
 Hoznék ízlésesebb hasonlatot? Mindez nem etikett kérdése.

Logorrhéa, közléskényszer, hadova, éltető csacsogás. Visszaható érvénnyel: magamat
 is csak e szópatakból vagyok képes elcsípni. Az élet elmozdul, elmászik. Az összes
 ovis csoportképen túrja az orrát valaki. Ha húszfős társaságot fotózunk, valaki arca
 mindig vállalhatatlan.

Hogyan is készülhetne akkor egy mozgó, töprengő sejthalmazról két egyforma kép?
 Itt lakozik a vers zsigeri volta. Indul, feltolul, képződik. Tektonikusan. És rögzít valamit,
 ami amúgy rögzíthetetlen.

kép | vecteezy.com

Kállay G. Katalin

AMÍG NINCS KIMONDVA

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-18 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Radnóti Miklós

ÖTÖDIK ECLOGA

Bálint György emlékére

TÖREDÉK

Drága barátom, hogy dideregtem e vers hidegétől,
hogy rettegtem a szót, ma is elmenekültem előle.
Félsorokat róttam.

Másról, másról igyekeztem
írni, hiába! az éj, ez a rémes, rejtekező éj
rámszól: róla beszélj.

És felriadok, de a hang már
hallgat, akár odakint Ukrajna mezőin a holtak.
Eltüntél.

S ez az ősz se hozott hírt rólad.

Az erdőn

újra suhog ma a tél vad jóslata, húznak a súlyos
fellegek és hóval teli újra megállnak az égen.
Élsz-e, ki tudja?

Ma már én sem tudom, én se dühöngök,
hogyha legyintenek és fájdalmasan elfödik arcuk.
S nem tudnak semmit.

De te élsz? csak megsebesültél?
Jársz az avarban az erdei sár sűrű illata közt, vagy
illat vagy magad is?

Már szálldos a hó a mezőkön.

Eltünt, – koppan a hír.

És dobban, dermed a szív bent.
Két bordám közt már feszülő, rossz fájdalom ébred,
reszket ilyenkor s emlékemben oly élesen élnek
régmondott szavaid s úgy érzem testi valódat,
mint a halottakét –

A tizenkilenc hexameter, mint az alcím is mutatja: töredék – tördelve, bevallottan „félsorok”-ban próbál a költő elmondani valami elmondhatatlant. A tökéletes forma csak az utolsó hexameter második verslábában botlik, bicsaklik meg: éppen a „halottakét” szóban. Eszünkbe juthat Wittgenstein *Tractatus*ának utolsó mondata: „amiről pedig nem lehet beszélni, arról hallgatni kell”. De mit tegyen az ember, ha a „rémes éj” rászól: „róla beszélj!”? Radnóti versében két ellentétes imperatívusz dinamikájának lehetünk tanúi. A szó, a beszéd rettegéssel párosul (ahogyan az éjszaka, egy másik versében, az *Erőltetett menet*ben „rettegéstől bolyhos”). A megszólítás melege rögtön az első sorban ellentétben áll a vers hidegével – hiszen a szó kimondásának teremtő ereje van. „Eltűnt” – borzasztó ez a szó, „koppan”, szinte fejbe vág, de a legrosszabb a sejtelem, hogy barátja már nem él. Radnóti verse napra pontosan tíz hónappal azután keletkezett, hogy Bálint György, a tárcaírás nagymestere 1943. január 21-én meghalt az ukrajnai munkaszolgálatos lágerben. A megérzés egyben előérzet is: egy évvel a vers megírása után, 1944 november 21-én már Radnóti sem él. „A tél vad jóslata” érezhető, de nincs valódi bizonyíték, amire támaszkodni lehetne, legfeljebb az ingatag szóbeszéd. Milyen szavakban lehet még bízni? Amíg nincs kimondva a visszafordíthatatlan, élhet a remény: „csak megsebesültél?”. A „régmondott szavak” „élesen élnek” a költő emlékeiben, de nem idézi őket – szavak helyett az illat és a szívdobbanás őrzi a barátságot, ami talán épp az utolsó félsor vallomása miatt (*Mégsem tudok írni ma rólad!*) marad időtlen és „drága”.

kép | vecteezy.com

Csury Balázs

MAGYARÁZKODÁS

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-27 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Karinthy Frigyes: Előszó

Nem mondhatom el senkinek,
Elmondom hát mindenkinek

Próbáltam súgni, szájon és fülön,
Mindnyájatoknak, egyenként, külön.

A titkot, ami úgyis egyremegy
S amit nem tudhat más, csak egy meg egy.

A titkot, amiért egykor titokban
Világrajöttem vérben és mocsokban,

A szót, a titkot, a piciny csodát,
Hogy megkeressem azt a másikat
S fülébe súgjam: add tovább.

Nem mondhatom el senkinek,
Elmondom hát mindenkinek.

Mert félig már ki is bukott, tudom
De mindig megrekedt a féluton.

Az egyik forró és piros lett tőle,
Ő is súgni akart: csók lett belőle.

A másik jéggé dermedt, megfagyott,
Elment a sírba, itthagytott.

Nem mondhatom el senkinek,
Elmondom hát mindenkinek.

A harmadik csak rámnézett hitetlen,
Nevetni kezdett és én is nevettem.

Gyermekkoromban elszántam magam,
Hogy szólok istennek, ha van.

De nékem ő égő csipkefenyérben
Meg nem jelent, se borban és kenyérben,

Hiába vártam sóvár-irigyen,
Nem méltatott reá, hogy őt higgyem.

Nem mondhatom el senkinek,
Elmondom hát mindenkinek.

Hogy fáj, mikor csúfoltak és kínoztak
És sokszor jobb lett volna lenni rossznak,

Mert álom a bűn és álom a jószág,
De minden álomnál több a valóság,

Hogy itt vagyok már és még itt vagyok
S tanuskodom a napról, hogy ragyog.

Én isten nem vagyok s nem egy világ,
Se északfény, se áloévirág.

Előszó, ami nem a múzsát hívja, hanem a múzsa kínos távolmaradása miatt magyarázkodik, mint házigazda a társaság előtt, ami hiába várja a jelentős díszvendéget, mert az kimentette magát. A kimentés a szenvedő házigazda szájában majdnem mentegetőzéssé alakul – tudom, miatta jöttetek (és jöttem én is, teszi

hozzá, vérben és mocsokban), próbáltam is nektek ide hozni, ki tehet róla, hogy nincs itt? – bánatosságát, szánalomra méltóságát ő maga is elismeri. Hogy a vendégséget mégsem oszlatják fel, ez csak a házigazda biztos küldetéstudatával magyarázható, csak még akadozik, ha félig már ki is bukott: Uram, nem vagyok én szónok, mert nehéz ajkú és nehéz nyelvű vagyok.

tébolyultnak kell lenni

A múzsa – aki csak szerintünk kegyes adakozó, valójában rokonaihoz hasonló irigy és szeszélyes ősdémon – normálisan senkit sem méltat, hogy neki égő csipkebokorban

megmutatkozzon, ajándékához, az ihletettséghöz legalábbis tébolyultnak kell lenni. Ki tehet róla, hogy nincs itt, ki tehet róla, hogy mi csak afféle hétvégi vendégség vagyunk és nem isteneket látó pusztai őrülteket?

„Se északfény, se áloévirág” – csak kicsiségét elismerve ébred rá ez a csalódott ember, hogy a szó önnemző állat, és beszéde önjáró. Annak kell lennie, mert a küldetéstudat nem nyugszik,

vendéglátónknak beszélnie kell, ha tényleg nehéz ajkú és nehéz nyelvű is. Beszédének keserűsége elmúlik. Így lassan a magyarázkodásból nekirugaszkodás lesz, és titkát, amiért ma összejöttünk, mindannyiunknak el kell mondania.

kép | vecteezy.com

Cselik Ágnes

ÜZENET A CETHALBÓL

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-30 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Karinthy Frigyes: Üzenet a palackban

A költőt kérdik, miért nem ír verset?

1930. Szilveszter

(Néhány sor elmosódott, aztán...)

.....„az ujjam

gémberedett. Bal kézzel, ezt. A jobbal
tartom a kormányt. Nagyon csikorog
A szárnyakról vastag jégcsapok. A
motor, nem tudom, bírja-e? Furcsán
horkol, itt bent. Szörnyű hideg.
Nem tudom, milyen magasan lehetek
(Vagy mélyen? Vagy messze?...)
Közel, távol üres. Minden
mérőeszközöm befagyott. Az a Lessing-féle
súlymérő, meg az akadémi finom szerkezet,
Meg a Marinetti-inga. Gondolom
mégis magasan, mert a pingvinek
nem kapják fejüket fel, ahogy ferdén
sivít, hasítja a csilingelő északi fényt
fölöttük légcsavarom. Már nem hallanak. Itt
nincs jel. Lent valami sziklavidék. Új Föld?
Ismeretlen? Leírták? Kicsoda? Talán
Scott? Strindberg? Byron, Leopardi?
Nem tudom. Bevallom
nem is érdekel. Fázom, keserű,
Szörnyű keserű ennek a híg levegőnek az íze –
Lehet, hogy az orrom vére eredt el.
Éhes vagyok... Kétszersültem kifogyott
Valami ismeretlen csillag hunyorít
Amerre pislogok éppen. A fókaszelet
Megromlott. Mi lehet az a csillag?
Talán már... onnan túlról? Brr... Hányadika lehet?
Szerda? Csütörtök? Vagy Szilveszter? A tűzhely
körül ki melegszik most, testvérekék
Éneklő madarak
Érzelmecskék féltett tűzhelye mellett
Madártestvérek, az emberszív

Óserdeje mélyén... Halló! Halló! senki se hallja
Kivert varjú-társát, engemet, itt? Az imént
zörrent valami rádióm rozsdás idegén... Hallom
D. kolléga szép jelzőt talált a Banal-kikötőben,
C. meg új szóvirágot fedezett fel
Két rím között, a Szerelem-szorosban
Jelenti a Társaság. Gratulálok!
Majd... elmondom... amit...
majd, ha leszálok, hazaérek...
amit itt... éreztem... csak akkor
mondhatja el... ha kikerül... az utazó...
De kikerül-é?
Most ezt a pár kusza sort
bedugaszolom az üres borospalackba
s a palackot lehajítom. Kockavetés!
Tetves gyöngyhalász, ha találja, dobja szemétre törtívű kagylót,
de betütlátó tengerész kezébe ha kerül
ím általa üzenem:
Itt vagyok, az Elhagyatottság Harmincadik
Szélességi, a Szégyen
Századik Hosszúsági
S a Fogatösszeszorító Dac
Végső Magassági Fokán, valahol messze vidéken
És kíváncsi vagyok, lehet-e még jutni előbbre.”

Itt vagyok. Vettem az üzeneted. Értem minden szavad. Segíteni nem tudok, ahogy te se nekem, ebben akár meg is állapotodhatunk, de ez így nem igaz teljesen, mert szavaidtól egyszerre társas lett a magány: párhuzamos egyenesek, amik nem találkozhatnak, de talán beszélgethetnek. Zörren a rozoga adó, berozsdált, nem használtam, minek, úgyszólván vétel sehol, a mélységből kiáltok fel hozzád, Uram, vagy a magasságból ordítok le, mert félek, és nem tudom, hogy hol is vagyok tulajdonképpen. Koordinátáim vannak nekem is: a Félelem Végső Hosszúsági, a Süket

Magány Harmincadik Szélességi és a Fekete Elkeseredés Századik Magassági foka hívja a valaha volt jeladót az Elhagyatottság Harmincadik Szélességi, a Szégyen Századik Hosszúsági s a Fogatösszeszorító Dac Végső Magassági Fokán. Megkésett üzeneted megérkezett. Azt nem mondom, hogy célba ért, mert talán nem nekem szántad, a másik szerencsétlennek, de engem eltalált, és én válaszolok, bár te már szerintem nem hallhatod.

nedves nyálka csöpög

Létezik, hogy az eltérő idősíkok
összegubancolódnak, a terek egymásra
tekerednek, és összezsugorodik a végtelenség?
Létezik, hogy mégis meghallod szavam?

Mindegy, a feladatomban az üzenet leadása, nem az elmélkedés, egy ujjal pötyögöm ti-ti-ti-tá-tá-tá-ti-ti-ti, mentsetek meg, a kezem lefagyott, ujjaim megbénultak, homlokomról hideg izzadság csurog, sötét van, már három órája, három napja és három éve, hogy itt ülök, felállni nem tudok, nincs tér és nedves nyálka csöpög a nyakamba. A bálna néha felbőffen és megremeg a hatalmas test, attól félek, vagy azt remélem, hogy kiokád, kapaszkodom, és nem tudom, hogy ez még a lecke vagy már maga a büntetés. Azt reméled, hogy egy tetves gyöngyhalász vagy betűt látó tengerész talán megkapja az elhajított palackot, és lásd, nem vagyok egyikük sem, nem is tudom, hogy ki vagyok.

Egy nagyot kortyolt a bálna, és fejbe vágott a palack, ez a nyavalyás környezetszennyezés, úszik itt bent a sok hulladék, megöli a cetet és kinyír engem is, ha megdöglök az állat, benne rohadok, de most, a lezúduló vízzel rohanó palack úgy tarkón talált, hogy elvesztettem az eszméletemet, majdnem megfulladtam, mert itt bent a lélegzés sem ösztönös, koncentrációt, harcot igényel. Fejem fáj a fuldoklástól, szemem előtt szikrák pattognak, dobhártyám lüktet, lógok a halon, kínzom a kínzóm, egy ütemre fájunk mind a ketten, kettős kínt enyhíthetne alázat, de itt most lét feszül a létnek, vagy ő vagy én, vagy mind itt pusztulunk, nem kímélem hát, belülről az orrnyílásra tapadok és szívom a beáramló oxigént, én, a parazita, no lám, csak kiderül lassan, hogy ki is vagyok valójában.

hányja-veti

S hát, amint magamhoz térek ahelyett, hogy nyikkanás nélkül szenderülnék a másvilágra, mert szívós is vagyok, és a büntetésem sem telt ki még, a palack ismét fejbe vágott, de most lágyabban, nem okozott kárt bennem, és döbbenet tapasztaltam, hogy a szája betapasztott. Kitapogattam a nyakát, számba vettem a

mocskos és málló parafát, és kihúztam a dugaszt. A papír gondot okozott, mert itt állandó a hullámozás, hányja-veti magát a cet, én meg verődöm ide-oda, nem vagyok ura sem a testemnek, sem a helyzetemnek, és saját akaratom sincsen. Szóval felemeltem a palack száját a nyálka fölé, és lassan araszolva, békaláb-tempóval közelítettem a garat felé, ott néha némi fény is beszüremkedik és valami halványan foszforeszkál. Reménykedtem, hogy nekem szól az üzenet, és biztatás, világos tanácsok lesznek, mit tegyek, hogyan szabadulhatok szorult helyzetemből. Csalódnom kellett. Nem az első és nem is az utolsó alkalom.

Nem a megmentőm szólt hozzám. Mégis köszönöm soraid, válaszolok is rá. Szerintem mi jóban lennénk, ha közelebbről ismerhetnénk egymást. Irigyellek is kicsit. A hitedért, hogy lesz talán, aki meghallgat. A kíváncsiságodért, hogy lehet-e még jutni előbbre.

Köszönöm a szót, amit te adtál a számba, mert üzeneted nélkül néma maradtam volna, palackba zárva feszült volna a kín, de most kiszabadult a fájdalom, felszakadt a seb, szűkölő vonyítás szaggatja a torkom, és szavak tolulnak a számba. Elönt a szóbeszéd sürgetése, üzenem a feladónak, hogy a szabadítóm lett, hogy felismertem: mégis van emberhez méltó remény.

kép | vecteezy.com

Kiss Lajos András

A LUSTÁLKODÁS VÉDELMEBEN 5. – GIUSEPPE RENSI

2025-07-20 | ESSZÉ

Giuseppe Rensi (1871–1941) a huszadik század első felének egyik legeredetibb olasz gondolkodója, akinek életműve „kilóg” a kor összes filozófiai irányzatából. Egyetemi tanulmányait követően a fiatal filozófus csatlakozott az olasz szocialista mozgalomhoz, és részt vett az 1898-as milánói munkásfelkelésben. Miután a hadsereg leverte a felkelést, Rensi – hogy elkerülje a rá váró sok éves börtönbüntetést – Svájcba menekült, ahonnan csak 1908-ban tért vissza Olaszországba. Az első világháború véres eseményei végérvényesen kiábrándították fiatalkori optimista világszemléletéből; egyre szkeptikusabban figyelte a körülötte zajló eseményeket, és meggyőződésévé vált, hogy az abszurdításokkal és paradoxonokkal terhelt emberi

életből nem lehet racionálisan megtervezett kiutat találni. A Genovai Egyetem professzoraként 1919 és 1920 között még némi szimpátiával figyelte az olasz fasizmus törekvéseit, de e rövid intermezzo után élesen szembefordult Mussolini antidemokratikus módszereivel, és elítélte az olasz diktátor egyeduralmi törekvéseit. A harmincas évek elején feleségével együtt börtönbe zárták, ahonnan barátai ügyes trükk segítségével tudták kimenekíteni. ^[1] Ezt követően a hatóságok haláláig különleges rendőri felügyelet alatt tartották, és az egyetemi katedráról is eltávolították. „1941-ben bekövetkezett halála után a rendőrség betiltotta Rensi nyilvános temetését, és feloszlatta a barátaiból és tanítványaiból álló gyászmenetet, sőt, többeket le is tartóztattak közülük.” ^[2]

megoldhatatlannak tűnő nehézség

Rensi a legfontosabb munkáit mégis ebben a nehéz időszakban, azaz a két világháború közötti években írta, amelyek közül *Az abszurd filozófiája*, *Az ateizmus apológiája* és *A tekintély*

filozófiája különös figyelmet érdemel. De az olasz bölcsele legelgondolkodtatóbb – és az utóbbi évtizedekben újra felfedezett – könyve *A munka ellen. Értekezés az ember leggyűlöletesebb tevékenységéről* címet viseli, amely eredetileg 1923-ban jelent meg. Erre figyelt fel néhány évvel később Kosztolányi Dezső is, aki köztudottan az itáliai kultúra szerelmese volt. Egyébként a magyarok számára figyelmet érdemel az a valószínűleg véletlen időbeli egybeesés is, hogy Lukács György *Történelem és osztálytudat* című munkája ugyancsak ebben az évben jelent meg. ^[3] Rensi ugyan – Lukács Györggyel ellentétben – részleteiben nem elemzi a modern ipari társadalom gazdasági dimenzióit, de határozottan rámutat a kapitalista rendszer működésének első számú erkölcsi botrányára: az elidegenedés és az eldologiasodás exponenciálisan növekvő tendenciájára, melynek első számú áldozatai jórészt a kiszolgáltatott helyzetben lévő munkásosztály tagjai körül kerülnek ki. Lukács György úgy vélte, hogy Marx és Engels legfontosabb munkái, kiváltképpen *A tőke* már tartalmazzák az alapvető felismeréseket, amelyeket a huszadik század antikapitalista rendszerkritikusai sikeresen továbbfejleszthetnek, és véglegesen megszabadíthatják az emberiséget a kizsákmányolás bűnös gyakorlatától – Rensi korántsem ennyire

optimista. Meggyőződése, hogy a munka általi kizsákmányolás háttérében megbújó okokat nem könnyű felismerni, és még nehezebb azokat néven nevezni. Miben rejlik ennek a szinte megoldhatatlannak tűnő nehézségnek a lényege? Abból az evidenciából érdemes kiindulni, hogy a modern kapitalizmusban a munka és a dolgozó élet az abszolút érték rangjára emelkedett. „Itt egy ideológiai szempontból jól alátámasztott, ugyanakkor erőszakkal kikényszerített áligazságossággal áll szemben egy valódi igazságosság, amely a munkakényszerőtől való felszabadítást tűzi ki célul.”

[4] A munka szükségképpen ellentmondásos és paradoxonokkal terhelt aspektusként jelenik meg a különféle társadalmi osztályok számára: az egyik osztály rendszerint a munkavégzés alóli mentesség jogosságát igyekszik hangsúlyozni (a munka nyers és brutális valami, amitől az 'emelkedett', azaz szellemi, tudományos és művészi alkotótevékenységet végző embereket mindenképpen meg kell szabadítani). Míg a másik osztály tagjai számára alapvető erkölcsi kötelesség a folyamatos munkavégzés (hiszen az ő szemükben a munkának 'nemes kötelességként' kell megjelennie). Ezzel a paradoxonok sokaságával terhelt megközelítésnek, ami a munka filozófia-erkölcsi dilemmáival küzd, a gondolkodónak mindenképpen számolnia kell. **[5]** A fő kérdés, hogy egy önmagát komolyan vevő elméletnek van-e bátorsága, hogy hitelesen bemutassa a munkával kapcsolatos, egymással szöges ellentétben álló álláspontokat és érvrendszereket, s képes-e rámutatni a felületesen kidolgozott teóriák gyenge pontjaira, amelyek mindenáron egyfajta „látszabékét” szeretnének teremteni a munka erkölcsi értékének egymással élesen szemben álló változatai között.

Tisztán morális szempontból nézve napjainkban az a helyzet, hogy minél nemesebb jelentést kap a munka fogalma, minél inkább egyike lett a kitüntetett erkölcsi erényeknek, annál kevésbé tűnik fontosnak a munkások életkörülményeinek javítása. Ugyanakkor azzal a ténnyel is szembesülünk, hogy minél kevésbé becsülik magát a munkát, a társadalomban annál nagyobb súllyal esnek latba a gazdasági hatékonyság kérdései, sőt, kifejezetten ezeknek van igazán jelentősége. Minden jel arra mutat, hogy „(...) jelenleg – *grosso modo* – olyan történelmi pillanatban vagyunk, ahol a munkát megfosztották minden erkölcsi és vallási értékétől, másrészt – mintegy ezt kiegészítendő – fel kell tennünk a kérdést: vajon miért találjuk magunkat olyan társadalmi miliőben, amelyben a munkakörülmények úgyszólván semmit sem számítanak, és igazából senkit sem érdekelnek?” [6] Még tovább bonyolítja a helyzetet, ha szembenézünk annak lehetőségével, hogy a munka morális értékének jövőbeli megítélése tökéletesen ellentétes is lehet. Ugyanis, írja Rensi, azt sem zárhatjuk ki, hogy hamarosan eljön a történelmi pillanat, amikor a munkát megint kitüntetett erkölcsi értékkel ruházzák fel, és – miként a középkorban – a vezeklés, a türelem vagy a beletörődés gyakorlásának lehetőségét látják benne. Vagyis a munkásélet megint csak a hiteles vallási élet egyik legfontosabb bizonyítéka lesz, és egyúttal az üdvösség elnyerésének egyik elengedhetetlen feltételeként veszik számításba. [7] De ha ez a változat következik be, megint csak haszontalannak tűnhet

a munkakörülmények javítása és a munkaidő csökkentése mellett érvelni, hiszen ha a munka a keresztényi élet „organikus részét” képezi, értelmetlen olyan prózai dolgokért küzdeni, mint az órabérek emelése vagy a munkaidő időtartamának csökkentése stb. A kapitalizmus ideológiája – noha látszólag tisztán racionális és szekularizált eszmerendszer – egy sor ügyes transzformáción keresztül a munkát megint a „kitüntetett fontosságú valláserkölcsei érték” rangjára emelte. Jól látható, hogy a munka erkölcsi értékével kapcsolatos drámai ellentmondások szükségképpen megjelennek és rendre újjászületnek az emberi történelemben. A maga brutális egyszerűségében ez azt jelenti, hogy a kiváltságos pozíciókat élvező történelmi osztályok – noha folyton a munka szükségességét hangsúlyozzák – csak az abból fakadó előnyöket szeretnék élvezni, míg a munkavégzés terheit mindig a többiekre hárítják. Következésképpen a munkával kapcsolatos diskurzusok a legitimitás és az illegitimitás, az igazságosság és az igazságtalanság kibogozhatatlan keverékei, és éppen ez az, ami reménytelenné tesz minden tervet, projektet vagy kísérletet, amely racionális, végleges és hosszú távon mindenki számára kielégítő megoldással szolgálna a munka által felvetett problémákra. Csak a naiv és hiszékeny emberek gondolhatják, írja az olasz bölcsele, hogy átfogó ismeretelméleti és nyelvfilozófiai kérdések tisztázása nélkül is meg lehet oldani ezeket a nehéz kérdéseket. Rensi valószínűleg nem olvasta Walter Benjamin *A német szomorújáték eredete* című munkáját, amely néhány évvel az olasz filozófus könyve után jelent meg, és amelyben Benjamin határozottan állítja, hogy a világban zajló folyamatok megértéséhez elengedhetetlennek tűnik az általunk használt fogalmak és kategóriák nyelvi-szemantikai összetevőinek és háttérének alapos feltárása. Ettől függetlenül tény, az olasz filozófus a lényegét illetően ugyanazt az álláspontot képviseli, mint Walter Benjamin. Rensi munkáiban is kitüntetett szerepet játszik a szavak helyes értelmezésének összetett filozófiai problémája – legyenek ezek bármennyire hétköznapiak és banálisak.

paradicsomi állapot

Nézzük meg először, hogy Walter Benjamin miben látja a névadás, illetve a szavak különleges teremtő erejét: „Az igazság nem úgy létezik, mint valami vélekedés, melyet az empiria határoz meg, hanem

mint olyan erő, mely előzőleg megformálja ennek az empíriának lényegét. A minden fenomenalitástól elszakadt lét, melyhez egyedül illik ez az erő, a névé. A név határozza meg az ideák adottságát.” [8] Majd érvelését így folytatja: az eredeti, azaz ádami névadás még távol állt attól, hogy pusztá játék vagy önkényeskedés legyen. Ez sokkal inkább egyfajta paradicsomi állapot volt, ahol még nem kellett megküzdeni a szavak jelentésének közlésével. „Ahogy az ideák szándéktalanul adják magukat a megnevezésben, a filozófiai kontemplációban meg kell újulniuk. E megújulás során ismét lehetőség nyílik a szavak eredeti megértésére. S ezért a filozófia, története folyamán – s ez oly gyakran volt gúny tárgya – joggal nevezhető néhány idea ábrázolásáért folytatott harcnak. Ezért kényes a filozófia területén új terminológiák bevezetése, amennyiben nem tartják magukat szigorún a fogalmi szférákhoz, hanem az elmélkedés végső tárgyaira irányulnak. Az ilyen terminológiák (...) nélkülözik az objektivitást, melyet a történelem kölcsönzött a filozófiai elmélkedések legfőbb jellegzetességeinek.” [9] Csakhogy a történelem valósága mégis inkább arról tanúskodik, hogy időről időre új „Ádámok” lépnek a színre, akik jogot formálnak arra, hogy a saját ízlésüknek és vágyaiknak megfelelően átnevezzék, illetve újra definiálják a dolgokat, akár azon az áron, hogy teljesen kiforgatják a szavak eredeti jelentését. A modern kapitalizmus jeleskedik ebben a *disszociációs* küzdelemben, és mindent megtesz, hogy a szavak eredeti értelmének átrajzolásával olyan fordított világot teremtsen, amelyben az igaz hamisnak, a hamis pedig igaznak látszik. Rensi tehát, csakúgy, mint Walter Benjamin, eminens jelentőséget tulajdonít a névadásnak, és maga is utal rá, hogy történeti-etimológiai szempontból nézve az újlatin nyelvekben a munka fogalma a latin *labor, laborare* szóból származik, ami egyúttal magában foglalja a „fáradtságos és kimerítő tevékenységet végezni” jelentéstartalmakat is. De ez a fogalom a *tripalium* szóval is rokonságban áll, ami eredetileg az ókori Rómában gyakran használt háromlábú kínzóeszköz megnevezésére szolgált. A legtöbb újlatin nyelvben (olasz, francia, spanyol) a munka fogalma a mai napig megőrizte ezt a kettős jelentését, azaz a munka és a szenvedés nyelvi értelemben szétválaszthatatlanul összetartoznak (az angol *labour* a munka mellett a vajúrást is jelenti). Az olasz filozófus esszéjében ugyancsak központi szerepet játszik a munka (és a pihenés) „eredeti jelentésének” meghatározása, még inkább annak a folyamatnak az árnyalt bemutatása, hogy a történelem során milyen újabb és újabb szemantikai rétegek

rakódtak a munka fogalmára, és számos helyen utal arra, hogy a történeti alakváltozások hiteles rekonstruálása úgyszólván megoldhatatlan. Annyi mindenestre kijelenthető, hogy a munkavégzés kényszerét szinte mindig gyűlöletesnek tekintették az emberek, mégpedig teljes joggal. Leginkább éppen azért, mert az emberi munka tele van ellentmondásokkal és paradoxonokkal. „Ez legkevésbé sem nemes dolog, hanem a faj életének és a többség létezésének alsóbb rendű szükséglete. Lényegileg mond ellent az ember legmagasabb rendű természetének és elhivatásának. Éppen ezért elmondható, hogy az emberi szellem nemességének mértékét az adja meg, hogy miként viszonyul a munkához: minél nemesebb az ember, annál inkább utálja a munkát; minél közönségesebb és minél inkább a társadalmi ranglétra alján található, annál inkább hagyja magát meggyőzni (a valódi, közvetlen és spontán ösztöne ellenére) a konvencionális erkölcs által, amely természetesen csak idealizálni és magasztalni képes a munkát.” ^[10] Miként Pietro Piro helyesen mondja: Rensi a munka kibékíthetetlen ellentmondásokkal terhelt természetéről elmélkedve elsősorban Kant etikájának legfontosabb alaptételét tartja szem előtt: „Ne használd a másik embert eszköznél!” Az ember sohasem kezelheti a másikat pusztán egy cél elérésének eszközéül, márpedig a munkafolyamat résztvevői – legyen szó szakmunkásokról vagy magasan képzett mérnökökről – szükségképpen eszközökké silányulnak. ^[11] A munka dehumanizál, még akkor is, ha sokak nem képesek, jobban mondva nincs bátorságuk belátni ezt a keserű igazságot. A munka tulajdonképpen rabszolgaság, és mint ilyen ellenkezik az emberi természet lényegével. Az egyik esszéjében Marco Minoletti megemlíti, hogy Rensi már 1910-ben megfogalmazta a munka ideológiájának „embrionális kritikáját”. ^[12] Giuseppe Rensi szerint valószínűleg az tűnik a legjobb megoldásnak, ha a munka fogalmához kapcsolt kitüntetett erkölcsi értékről eltávolítjuk a retorikai fátylat, ami megakadályoz abban, hogy meglássuk a prózai igazságot. De ha van bátorságunk ezt a lépést megtenni, rögtön kiderül, hogy az egész nem több, mint a „modern világ kolosszális hazugsága”, éppen ezért mindent meg kell tennünk ennek az áligazságnak a leleplezésére. Világosan meg kell mutatni azt is, hogy „Minden esetben, amikor olyan embereket látunk, akik számára az élet az üzlettel és a karrierrel azonos, sőt, ez a két létforma szinte rabszolgasorba taszítja őket, s ennek következtében elfelejtik, hogy mit jelent ember módjára élni, vagyis átadni magunkat a tiszta szemlélődésnek – hogy

lustálkodjunk vagy bolyongjunk a tengerparton, bámuljuk a hegyeket, és hagyjuk, hogy gondolataink a világ, az élet és a halál körül forogjanak, álmodozunk vagy meditáljunk, zenét hallgassunk vagy éppen verseket, regényeket és filozófiai értekezéseket olvassunk –, nos, csak ilyenkor látjuk, hogy mennyire igazuk van a pozitivista morálfilozófusoknak, amikor a valláserkölcssel szemben azt állítják, hogy a pokoltól való félelem még soha nem győzött le semmilyen bennünk lakozó heves szenvedélyt.” [13]

Rensi éleslátásáról tanúskodik az is, hogy a filozófus nemcsak a kapitalista kizsákmányolást ostorozza, az akkoriban még éppen csak az első lépéseit megtevő szovjet kommunizmus jövőjével kapcsolatban sincsenek illúziói. Szerinte nem sok különbség van aközött, ha egy munkás, illetve egy irodai alkalmazott a tőkés tulajdonában lévő gyárban robotol vagy a pártfunkcionáriusok és az állami hivatalnokok utasításainak engedelmeskedik. Persze a munkásmozgalom ideológusai ezt nem így gondolják, és innen ered George Sorel mérhetetlen ostobasága is, mely miközben realistának tünteti fel magát, „(...) egyértelműen a régi francia utópista szocializmus eszméit 'korszerűsítve' szilárd meggyőződéssel állítja, hogy a proletárdiktatúra rendszerében a munka folyamatosságának és a termelékenység fokozásának biztosítása érdekében majd számítani lehet a munkások őszinte

lelkesedésére, ami hasonlatos lesz a francia forradalom katonáinak elszánt harci szellemére (ami persze csak néhány évig tartott).” [14] Csakhogy a munka iránti látszólagos lelkesedés a valóságban – és ez politikai rendszerektől függetlenül érvényes igazság – a gondolkodó ember számára mindig elfogadhatatlannak, visszataszítónak és kívülről kikényszerített rabszolgaságnak fog tűnni.

munka és játék

Ahhoz, hogy képesek legyünk kitörni a munka idealizálásának, misztifikálásának vagy éppen kiátkozásának ördögi körforgásából, radikális fordulatot kell megtennünk: a munkát az első számú

ellenfogalmával, a játékkal párhuzamba állítva kell „elemzés tárgyává tenni”. Mert ha alaposabban szemügyre vesszük a munka és a játék összetett kapcsolatrendszerét, legelőször azt a meghökkentő tényt kell megállapítanunk, hogy ezek össze is tartoznak meg nem is. Olykor élesen szemben állnak, máskor inkább kiegészítik egymást. Azaz: „Csak a játékban vagy a munka-játékban (amit leginkább a gyermekek játékában érhetünk tetten, akik izzadásig kergetik egymást, illetve azoknak a fiataloknak a játékában, akik sportolnak, és szinte a végkimerülésig hajszoják magukat; a művészember vagy a gondolkodó játékában, aki megállás nélkül verseket ír vagy zenét komponál, fest, kutat, elmélkedik, tudományos vagy filozófiai problémákról értekezik) szabad igazán az ember, mert azt teszi, amihez éppen kedve van. Csak ezeknek az embereknek a szelleme autonóm és szinte képes korlátlanul tág horizonttá szélesedni, hogy betölthesse az emberiség legmagasabb és legnemesebb hivatását.” [15] Igazából csak a játékban és a játékkal rokon cselekedeteinkben vagyunk szabadok. A játékban, a kíváncsi szemlélődésben vagy csak a puszta báméskodásban valóban otthon érezhetjük magunkat. Ez az a különös emberi funkció, amely magában foglalja az utcai ácsorgást, a kirakatok és az éppen arra sétáló emberek szemlélését, a csevegést, a tét nélküli társalgást, a mások véleményének és tapasztalatainak türelmes meghallgatását, az eszmecserét, az előző napok eseményeiről hírt adó újságok olvasását, a színházba járást, múzeumlátogatást, turistáskodást, a politikai és filozófiai problémák tanulmányozását, a meditálást – vagyis mindazt, amit *kontemplációnak* szokás nevezni. Rensi többször is megemlíti, hogy a nyugalom és az „önmagáért való

szemlélődés” vágya már az antikvitás művészetében is jelen volt. Példaként idézi a római költő, Marcus Valerius Martialis *Egy kis független nyugalmat* című epigrammáját, amelyben a költő a következő szavakkal fordul idős barátjához, Julius Martialishoz:

„Martialisom, édes, hogyha véled
Gondtalan napokat lehetne látnom,
Rendelkezni nyugodtan szép időmmel,
Élni gondtalanul tevéled együtt:
Nem járnók küszöbét a gazdagoknak
A bús fórumot, a bírói széket,
Nem látnók a tömérdek büszke képet,
Nem, bizony. Kocsikázás, beszéd, a könyvek,
Mars-mező meg a sétányok s a fürdők
Kötnének le, egyéb dolgunk se lenne.” **[16]**

Mindez szépen hangzik, írja Rensi, mert mint láttuk, a valóban értékes emberi élet szinte összeegyeztethetetlen a munkával. Csakhogy van itt egy bökkenő, mégpedig az, hogy időről időre vissza kell térnünk a költészet világából a való életbe, és ott már azt tapasztaljuk, hogy képtelenség olyan napirendet kialakítani, amelyben megfelelő idő jut a pihenésre, de azért valamennyit még dolgozni is tudunk. Rendszerint mindenünnen azt halljuk, hogy ne sajnáljuk az időt testi higiéniánk és lelki nyugalmunk megfelelő karbantartására. De ha valóban komolyan vesszük ezt az ajánlatot, Rensi szerint a következő napirendet kellene elkészítenünk:

Az *alvásra* szánjunk nyolc és fél órát (beleértve a levetkőzést, a pizsamahúzást stb.);

A reggeli *toilette* (beleértve a fürdést, a sikálást, a masszázst, a reggeli tornát, a reggelit és egy kis pihenést is) két és fél órát vesz igénybe;

A napi két főétkezésre (ideszámítva a holt időt, amikor igazából semmi „hasznosat” nem csinálunk) kétszer három, azaz összesen hat órát kellene szánnunk;

A szabad levegőn történő napi sétánk legalább két órát vesz igénybe;

Végezetül a könyvek és újságok olvasására, illetve a legtágabb értelemben vett kulturális önépítésre, a barátokkal és ismerősökkel folytatott tartalmas beszélgetésekre (legyen szó politikáról, vallásról vagy egészen hétköznapi témákról) legalább három és fél órát kellene fordítunk. Ha mindezt összeadjuk, *huszonkét és fél óra* jön ki naponta. Az egyenleg tehát a következő: *a köznapi értelemben vett termelőmunkára marad összesen másfél óra.* [17]

A maga korában már Martialis is úgy látta, hogy a *játék* kivételével szinte minden emberi tevékenység – még ha csak napi másfél órát vesz is el tőlünk – szükségképpen a szabadságunk elvesztéséhez és személyiségünk eróziójához vezet, így semmiképpen sem tolerálható. De ha komolyra fordítjuk a szót, könnyedén belátható, hogy napi másfél óra munkával képtelenség megtermelni az anyagi javakat, amelyeket olyan komplex és magasan fejlett társadalom, mint a miénk, megkövetel, hiszen a megszokott életvitelünk fenntartása csak minden embertársunk hatékony együttműködésével lehetséges. Mindebből az is következik, hogy szinte lehetetlen feladat olyan világot teremteni, amelyben egyszerre van jelen a valóban emberhez méltó élet és a kívánatos élet folyamatos reprodukciójához szükséges

materiális háttér. „A polgári és egyúttal valóban emberi élet fejlett és összetett társadalmi struktúrát igényel; ez viszont hosszú távon sokkal több munkát kíván, mint amennyit egy valóban polgári és emberi élet megengedhetne magának. Való igaz, a folyamatos társadalmi fejlődés nélkül már el sem tudjuk képzelni a mindennapjainkat, mégis, éppen ez az, ami lehetlenné teszi mindannyiunk számára, hogy valóban emberhez méltó életet éljünk.” [18] Így mindig a rabszolgaság árnyéka tűnik fel a szemünk előtt, és szinte lehetetlen kiutat találni ebből a zsákutcából. A legnagyobb baj nem is velünk, hús-vér emberekkel van, mondja a szerző. Honfitársa, Benedetto Croce álláspontjával ellentétben, aki őszintén hitt a hegeli optimista történelemfelfogás univerzális érvényességében, hogy a világtörténelem mozgása észszerű és az ember számára kiismerhető elveken nyugszik (gondoljunk a hegeli tézis–antitézis–szintézis, az ellentéteket megbékítő erejére), Rensi már korántsem ennyire derűlátó, és nem hisz a triadikus megoldásokban (nincs szintézis, csak tézis és antitézis). Egyszerűen arról van szó, írja, hogy a bennünket körülvevő (és a bennünk lakozó) világ nem a racionális logika szabályainak engedelmessé válik. Hiába igyekszünk észszerű és minden embertársunk igényeihez és elvárásaihoz egyformán illeszkedő világrendet kialakítani, valahogy „sohasem jönnek össze a dolgok”. Tetszik, nem tetszik, de a való életben mindig hierarchikus viszonyok teremlődnék újjá az emberi kapcsolatokban, ami a kultúra világában is tetten érhető. A kultúra mindig két társadalmi osztály sajátos együttműködésének eredményeként jön létre, ahol az egyik oldal az élet szerencsésebb felén találja magát, míg a másik inkább a „kooperáció” terheit viseli. „A kultúra, a magaskultúra ‘termékei’ és a tulajdonképpeni munka sohasem ugyanabban az emberben találkozik. Nem létezik olyan munkakultúra – és ez a proletariátus által gyakorolt munkakultúrára is érvényes –, amelyet az éppen ezt gyakorló emberek hoztak létre. (...) Csak az a kultúra létezik, amelyet az olyan emberek hoztak létre, akik egykor maguk is a dolgozók közé tartoztak, de végül mégis olyan társadalmi osztállyá léptették elő magukat, amelynek tagjai – felhagyva a tulajdonképpeni munkával – most már csak a játék kedvéért dolgoznak, noha fizetést is kapnak érte. Vagyis a kultúra megszületéséhez továbbra is két osztályra van szükség: a játszadózók osztályára és a dolgozók osztályára.” [19]

legalább elviselhető mértékké

Mindezek alapján nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy a munka és a termelőtevékenység szférájában bizonyosan lehetetlen békességet teremteni az egymással szemben álló

társadalmi osztályok között. A kultúra világában talán valamivel több esély mutatkozik arra, hogy legalább elviselhető mértékké redukálódjanak az osztály- és csoportérdekek, hiszen a kultúra fogalmának inherens, azaz szorosan hozzá tartozó része azt jelzi, hogy az élet tisztán anyagi vonatkozásai – legalábbis időlegesen – háttérbe húzódnak. „Sőt, egy kicsit még ennél is tovább mehetünk (erre – a maga homályos módján – Schiller is utal), és azt mondhatjuk, hogy a magasabb rendű erkölcs csak annak az elképzelésnek köszönhetően alakul ki és marad fenn, hogy általa az élet tiszta és egyszerű emelkedettségként jelenik meg, ami már a görög erkölcsstan minden szakaszának és iskolájának rendre újjászülető célja volt, és amihez valószínűleg a sztoicizmus jutott a legközelebb. Vagyis amikor olyan szintre sikerül felemelkednünk, ahol nem tulajdonítunk kiemelt fontosságot a külső dolgoknak és az anyagi javaknak, és viszontagságos életünk materiális oldalának (...).” [20]

Visszatérve a munka és a játék „szabálytalan dialektikájához”, Rensi többször és kifejezetten elismerően hivatkozik Georg Simmel „játékelméletére”, hiszen a német gondolkodó is a jobbra külső kényszerként megjelenő munkával szemben a „szabad és öncélú” tevékenységek pozitív erkölcsi értékét hangsúlyozza. Max Weber mellett Simmelt tekintik a modern német szociológia megteremtőjének, aki szerint egy harmonikusan működő társadalomban az érzelemnek és a fantáziának legalább akkora súlya van, mint a mindennapi élet racionális és jól kalkulálható aspektusainak. Az ugyan vitathatatlan igazság, írja Simmel, hogy cselekedeteink jelentős részének konkrét, meghatározott célja van. A munka mellett a fogadást, a vadászatot, a birkózást, a cselvetést, az építést (olykor persze a rombolást is) és még sok egyéb ehhez hasonló tevékenységet fel tudunk sorolni, amelyek mind szükségesek ahhoz, hogy sikerre vigyük mindennapi életünk konkrét és jól definiálható céljait. Csakhogy ezek a tevékenységek a játékban is megjelennek, de ott pusztán ideális tartalommal rendelkeznek, illetve ideális célok megvalósítását szolgálják. „Pontosabban nem is ezek érdekében, hanem csak a funkció, a szubjektív tartalom örömeiből fakadóan.”

[21] Simmel – és őt követve Rensi – Schiller esztétikájának elhíresült tételét idézi, hogy az ember csak akkor tekinthető egész embernek, amikor játszik. „Csak a játékban vagyunk abszolút önmagunk, vagyis amikor tevékenységünk tisztán önmaga körül forog, és önmagával megelégedett. Lélektani értelemben csak ekkor leszünk olyan teljesértékű *emberré*, aki nem akar önmagán túllépni, s valamilyen – a külső szemlélő számára is megragadható – konkrét jelentésű tartalomig eljutni.” [22] Jól ismerjük Kant esztétikájának híres tételét: „A szép az, ami érdek nélkül tetszik”. Kant szerint a szépség nem olyan valami, ami a dolgok objektív jelentésében rejlik, hanem az emberben megszülető szubjektív reakció arra, amit a minket körülvevő világban tapasztalunk. A „szépérzék különleges kegyajándék”, amely paradox természetű: amit a szépség prizmáján keresztül megpillantunk, kétségkívül a „természethez tartozik”, de *ahogyan* ezeket a jelenségeket látjuk, ennek forrása valamiképpen mégis bennünk van. Pontosan ez az életszemlélet és erkölcsi felfogás tér vissza Simmel és Rensi társadalomelméletében, illetve antropológiájában. Mindketten azt vallják, hogy noha az esztétikai értékek létrejötte és történeti alakváltozásai nem választhatók le teljesen

az emberi tevékenység pragmatikus céljairól, mégis, ezek a gyakorlati célok elfelejtődnek (vagy legalábbis zárójelbe kerülnek), amikor az esztétikai értékek elének tárulnak.

könnyű labda

Írásom első részében idéztem Kosztolányi Dezső *Munka és játék* című néhány oldalas esszéjét, amelyben elismeréssel szól Rensi játékelméletének felszabadító erejéről. [23] „– Kik a legboldogabbak ebben a siralomvölgyben? – Azok, akik úgy ‘dolgoznak’, hogy játszanak. Elsősorban a művészek és tudósok, akik az igazságot önmagáért kutatják. Ezeket fizetni annyi, mint valakinek évjáradékot biztosítani azért, mert dohányzik. De csak a játékban igazán ember az ember, csak ez felel meg szellemének. A labdarúgó órákig rohan, izzad anélkül, hogy elfáradna, mert csak ‘játszik’. Ha ennek az izommunkának csak egytizedét kellene elvégeznie más téren, más céllal, pár perc alatt összerogyna. (...) Hasonlóan van a művésszel is, kinek anyaga – hang, szó, festék – csak ilyen könnyű labda. Keze nyomban megbénulna, s nem tudna zenélni, írni, festeni, ha kedvtelését munkának, kötelességnek érezné. Maga a testi munkás is belefelejtkezik olykor-olykor a fába, vasba, csak egy széket, csak egy zárat akar remekelni, elbabrál vele, játszik. Más megoldás nincs. A dolgozó társadalom mellett mindig van, volt és lesz egy játszó társadalom.” [24]

Esszéje utolsó fejezeteiben Rensi számos érvet sorakoztat fel meggyőződése mellett, hogy a munkavégzés imperatívuszát nem igazolják sem a *természetjog*, sem a *formális jog* közismert tételei. A természetjog ugyanis önmagától nem tud „megszólalni”; hogy mit akar a természet „mondani”, ennek megfejtéséhez mindig az értelmünket kell segítségül hívnunk. De ha az értelem „értelmezi” a természet rejtett szándékát, akkor mi, emberek szükségképpen olyan megállapításokat teszünk, amelyekkel némelyek egyetértenek, mások nem. Ezért aztán újra csak annál a megállapításnál kötünk ki, hogy „az ember valójában már nem akar dolgozni. Hamarosan olyan korszak köszönt ránk, amelyben az embernek fel kell lázadnia a munka *egy bizonyos* rendje ellen. De ez még csak a felszín. Ha mélyebben a dolgok mögé nézünk, azt látjuk, hogy már ma is a munka abszurditása ellen irányuló felkelés kellős közepén vagyunk, olyan pillanatban, amely idővel egyre intenzívebbé válik és egyben igazságos is, hiszen a munka valóban irracionális tény.” [25] Ezen a ponton Rensi újra Simmel néhány alapvető filozófiai-antropológiai megállapításához kapcsolódik. Szerinte az emberi lét (*conditio humana*) lényegét elsődlegesen az „örök érvényűnek hitt határokon” való túllépés olthatatlan vágyában érhetjük tetten. Való igaz, az életkérdések megoldása szinte mindig „azonnaliságot” követel tőlünk. De ezzel szükségképpen velejár az is, hogy csak úgy tudunk megszabadulni bizonyos formakényszerektől, hogy rögvest újabb kényszerekkel szembesülünk. Így az emberi élet kibogozhatatlan és megoldhatatlan problémákkal és konfliktusokkal terhelt, aminek se vége, se hossza. Mégsem tehetünk mást, mint hogy rendre fellázadjunk a sors bosszantó és kiismerhetetlen kényszerűsége ellen. Az emberi ész első számú imperatívusza tehát: „Újra és újra lázadj fel a sors, a természet, az isteni törvények ellen, röviden – az úgynevezett valóság ellen, vagy nevezzék ezt bárminek is.” Húsz évvel később a francia egzisztencialista filozófus, Albert Camus ezekhez kísértetiesen hasonló gondolatokat fogalmaz meg a *Lázadó ember* és a *Sziszüphosz mítosza* című munkáiban. [26] A lázadásban az emberi szellem a „számára kijelölt” létezés határait feszegeti. Miként számos bibliai történet, például a Jákob égig érő létrájáról és a Babel tornyának építéséről szólóak. [27] Rensi nagyon komolyan vette a jól ismert erkölcsi vezérelvet, hogy a gondolkodó ember számára az első számú kötelesség azt jelenti, hogy mindig nemet kell tudni mondania a hamis ideológiákra és dogmákra. Marco Minoletti esszéje utolsó soraiban megrázó érzékletességgel mutatja be, hogy Rensi

filozófiai krédója feketén-fehéren megjelenik a filozófus „utolsó őrhelyén”, a genovai Staglieno temetőben. Ugyanis a sírkövére az „etsi omnes, non ego”, azaz: „Ha mindenki is, én nem” feliratot vésette. [28]

1. Az egyik barátja hamis gyászjelentést közölt róla a *Corriere della Sera* nevű újságban, melyben az állt, hogy a filozófus meghalt a börtönben. Ezután Mussolini parancsára szabadon engedték, mert az olasz diktátor félt a gyászír által kiváltott széles körű felháborodástól. ↑
2. Lásd Sanguinetti, Gianfranco: *L'Audace de Giuseppe Rensi (Giuseppe Rensi merészsége)*, In: Rensi, Giuseppe: *Contre le travail. Essai sur l'activité la plus honnie de l'homme*. Éditions Allia, Paris, 2017. 8. Ford.: Marie-José Tramuta ↑
3. Erre a különös párhuzamra Benoit Bohy-Bunel tanulmányában bukkantam. Lásd: Bohy-Bunel, Benoit: *A propo de "Contre le travail" de Giuseppe Rensi*. In: <https://www.palim-psao.fr/2017/05/a-propos-de-contre-le-travail-de-giuseppe-rensi-par-benoit-bohy-bunel-note-de-lecture.html> ↑
4. Bohy-Bunel, i. m. 1 ↑
5. I. m. 15-16. ↑
6. I. m. 17. ↑
7. Vö. i. m. 17. ↑
8. Walter Benjamin: *A német szomorújáték eredete*. In: Benjamin, Walter: *Angelus Novus. Értekezések, kísérletek, bírálatok*. Magyar Helikon, Budapest, 1980. 206-207. Ford.: Rajnai László. Giuseppe Rensi és Walter Benjamin névfilozófiájának hasonlóságaira ugyancsak Bohy-Bunel tanulmánya hívta fel a figyelmemet. Lásd Bohy-Bunel, i. m. 2. ↑
9. I. m. 207-208. ↑
10. Rensi, i. m. 21. ↑
11. Lásd Piro, Pietro: *Giuseppe Rensi „contro il lavoro”*. <http://filosofiaenuovisentieri.it/2013/06/22/giuseppe-rensi-contro-il-lavoro/> ↑
12. Lásd Minoletti, Marco: *Giuseppe Rensi e la critica del lavoro*. <https://digilander.libero.it/biblioego/lavoRensi.htm> 13. ↑
13. Rensi, i. m. 58-59. ↑
14. I. m. 95. ↑
15. I. m. 53. ↑
16. *Marcus Valerius Martialis epigrammáinak tizennégy könyve*. Bevezetéssel és jegyzetekkel magyarul tolmácsolta Csengery János. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1942. 178. A képekre történő utalás azt jelenti, írja Csengery, hogy „Az előkelő házak átriumában az ősök képeit” lehetett látni. ↑
17. Rensi, i. m. 75. ↑
18. I. m. 79. ↑
19. I. m. 34. ↑
20. I. m. 38. ↑
21. Simmel, Georg: *Kant. Die Probleme der Geschichtsphilosophie*. (1905/1907). Gesamtausgabe Band 9. Suhrkamp

Verlag, 1997. 208. ↑

22. Simmel, i. m. 208., illetve Rensi, i. m. 41. Loboczky János Heidegger Schiller-olvasatát kommentálva ugyancsak azt mondja, hogy Schiller felfogásában a játék „(...) egyfelől a különböző kényszerek, szükségszerűségek alóli felszabadultság terepét jelenti, másfelől a játékszabályok által is körülhatárolt tevékenységet, amelybe az ember teljes intenzitással belefeledkezik, s mondhatni, számára megszűnik a külvilág. Ennek a jelentősége éppen az, hogy az emberi élet lehetőségeit kibővítve az individuum önformálásának is egyik fontos közege.” Loboczky János Heidegger Schiller-olvasata. Heidegger szemináriuma a *Levelek az ember esztétikai neveléséről*. Erdélyi Múzeum, 2021/4. 120–121. ↑
23. Kiss Lajos András: *A lustalkodás védelmében 1.* <https://ligetmuhely.com/liget/kiss-lajos-andras-a-lustalkodas-vedelmeben-1/> ↑
24. Kosztolányi Dezső: *Nyelv és lélek*. Szépirodalmi Könyvkiadó. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1990. 334. ↑
25. Rensi, i. m. 107. ↑
26. Rensi és Camus „mediterrán lázadó” szellemének rokonságára utal Andrea Trabaccone is a *Sziszüphosz gyötrelme* című tanulmányában. Lásd Trabaccone, Andrea: Il tormento di Sisifo. Giuseppe Rensi e Albert Camus. *Cahiers de la Méditerranée*. 2017 június, <https://journals.openedition.org/cdim/8686> ↑
27. Rensi, i. m. 108. ↑
28. Minoletti, i. m. 35. ↑

kép | vecteezy.com

Simon Tamás

TESTVÉREK

2025-07-06 | NOVELLA

Anya köldökét még sosem láttam. Ebből arra következtetek, hogy nem születtem meg. Vagy nem anyából. Vagy nem vagyok ember. A papa szerint féreg vagyok. A férgek nem születnek, legalábbis nem úgy, ahogy mi. Biológián tanultuk a férgeket, onnan tudom. Le volt rajzolva a könyvbe több különböző belőle. Egyik sem hasonlított rám. Apa meghalt. Akkor kicsi voltam, nem értettem a halált. Most sem értem teljesen, de elfogadom. Ez már a megértésnek egy része.

A konyhában van a rekamié, azon alszunk anyával. Régen jó volt, most már nem az. Nem férek el. A földön aludni kényelmetlen. A papával nem akarok aludni. Ő sem velem. Gyűlöl. Ezt napjában többször elmondja. Anya azt mondja, hogy a papa azért

ilyen, mert iszik. Aki iszik, az undorító lesz, ezt is mondja. Elhatározom, hogy én nem fogok soha inni.

Huzat van a házban, mert nem zárnak jól az ablakok. Hallani lehet, ha valaki sétál a ház előtt és beszélget. Általában rólunk beszélgetnek. Sajnálják bennünket, de annyira nem, hogy segítsenek. Régen még segítettek, miután apa meghalt. Anyának hoztak mindenfélét: zöldségeket, húst, sajtot. Pénzt is. Jött egy férfi, ő csak pénzt hozott. Olyankor anya kiküldött a házból. De az a férfi is elmaradt. Állítólag a felesége nem engedte neki, hogy hozzánk járjon.

putris kurva

A putris kurva, így hívnak az iskolában. A tanárok is, csak ők nem mondják a szemembe. Pedig jól tanulok. Jobban, mint az osztálytársaim. Egyvalaki szeret. A pap, aki a hittant tanítja. Az előző pap nem szeretett, de ő senkit sem. Az új pap pár hónapja van itt. Az előző ugyanis meghalt. A papa azt mondja, hogy magához szólította az isten. Igazából felakasztotta magát a sekrestyében, ezt mondták az iskolában. Nem nekem, mert velem nem beszélnek.

Neki elmondom, hogy szerintem meg sem születtem. Hogy azt, ami az életem, azt csak másvalaki gondolja. Szerinte isten mindenkit egyformán szeret. Ezzel nem megyek sokra, mert az csak az emberekre vonatkozik, én pedig nem vagyok ember. Azt mondja, hogy butaságot beszélek, nagyon is ember vagyok. Sajnos ő is, mondja. Megfogja a combom. Elhúzom magam. Utánam kap. Fáj. Azt mondja, hogy csak segíteni akar. Ad pénzt, ha csendben maradok közben. Nézem a plafont, a neoncsövek pislákolnak, mintha az isten be akarná csukni a szemét.

Anyának nem mondom el, a papának meg végképp nem. Vele nem csináltam ilyeneket, azért gyűlöl. Azért hív féregnek. Pedig akarta, de elfutottam. Ki az udvarra, aztán az utcára, aztán be az erdőbe. Szeretem az erdőt, mert megnyugtat. Ha sokáig csendben maradok, akkor elkezdenek újra csiripelni a madarak. A bokrok között motoszkálnak az állatok. Egyszer láttam egy őzet. Fekete volt a szeme, mint az éjszaka.

Találtam az erdőben egy hernyót. Hazavittem. Elrejtettem az udvaron, nem akartam, hogy anya vagy a papa lássa, mert akkor biztos megölik. Leveleket szedtem neki hazafele az iskolából. Volt, amit megevett. Végül bebábozódott a kartondobozban. Tudtam, hogy nincs baja, és lepke lesz belőle. Néha úgy képzelem, hogy én is bebábozodom, és újjászületek. De tudom, hogy ilyen csak a mesékben van. Az élet pedig nem mese. Anya soha nem mesélt nekem, azt mondta, hogy nem tud meséket. Meséket mindenki tud. Az a lényegük, hogy hazudni kell. Hazudni pedig mindenki tud, főleg azok, akik azt mondják, hogy nem tudnak.

Éjjeli lepke lett a bábból. Szép volt. Mintha a szárnyán lett volna a szeme. Megöltem és gombostűre tűztem, hogy tovább legyen szép. A szerencsésebbek megtanulják, hogy ami szép, ahhoz minél jobban ragaszkodunk, annál jobban eltávolodik.

meg fog dögleni

Anya beteg lett. Régen erős volt, most egy hálóingben mászkál, mint egy szellem. A bőre szürke. Éjszakákon át köhög. Félek tőle. Csomókban hullik a haja.

Elmondanám a papnak, de elment ő is. Azóta nem jött helyette állandó pap, havonta egyszer van mise. Mindig más tartja. Úgy látszik istennek mindegy, hogy ki szól hozzá, csak tartsák szóval. A papa azt mondja, hogy anyát *szétbaszta a rák és meg fog dögleni*. Azt is mondja, hogy az én hibám, mert megszülettem. Nem érzem úgy, hogy megszülettem volna, de a papával nem vitatkozom, úgysem emlékszik rá másnap. Ennyiből istennel is beszélgethetnék.

Anya meghalt. Egy halott mellett feküdtem a rekamién éjszaka. Próbálom felrázni, de hideg és kicsit merev. Kék a körme és húgy- meg szarszaga van. Szólok a papának, de nem válaszol. Arra gondolok, hogy anya bebábozódott. A papa nem jön. Ha türelmesen várok, akkor újjászületik. Tudom, hogy ilyen nincs, de attól még arra gondolok. Végül – napok, vagy hetek telnek el – nem bírom ki, és felhúzó a húgyos hálóinget, a hasát akarom látni. A köldökét. Ha van köldöke, akkor nem gondolhatom többé azt, hogy nem születtem meg.

Láttam anya köldökét. Tehát mégis létezem. Valami mozog anya köldökében. Közelebb hajlok, de nem veszek levegőt, mert nagyon rossz a szaga. Erőt veszek magamon, és pár centiről figyelem a mozgást. Iszonyatos a bűz. Anyához érek. Olyan puha a húsa, mintha májkrémbe tenyerelnék. Kinyílik a szája, onnan is jön valami szag. De én csak a köldökét figyelem. Kimászik belőle egy féreg. Aztán még egy. És még egy, a végtelenségig. A testvéreim.

kép | vecteezy.com

Csanádi Szilvia

ÚJJÁSZÜLETÉS

2025-07-11 | VERS

Erős verset dühből lehet írni,
hogy ne finomítsa az a sok vesződés
a képzelőerő árnyalataival.
Előbújik a rejtett énem,
kivágja magát önmagából,
mint valami zsákba varrt Monte Cristo.
Nem is rossz újjászületni férfiként,
segít valamelyest a hosszú haj, majd módosítok
kicsit a hangszínemen,
főleg a határtartásnál

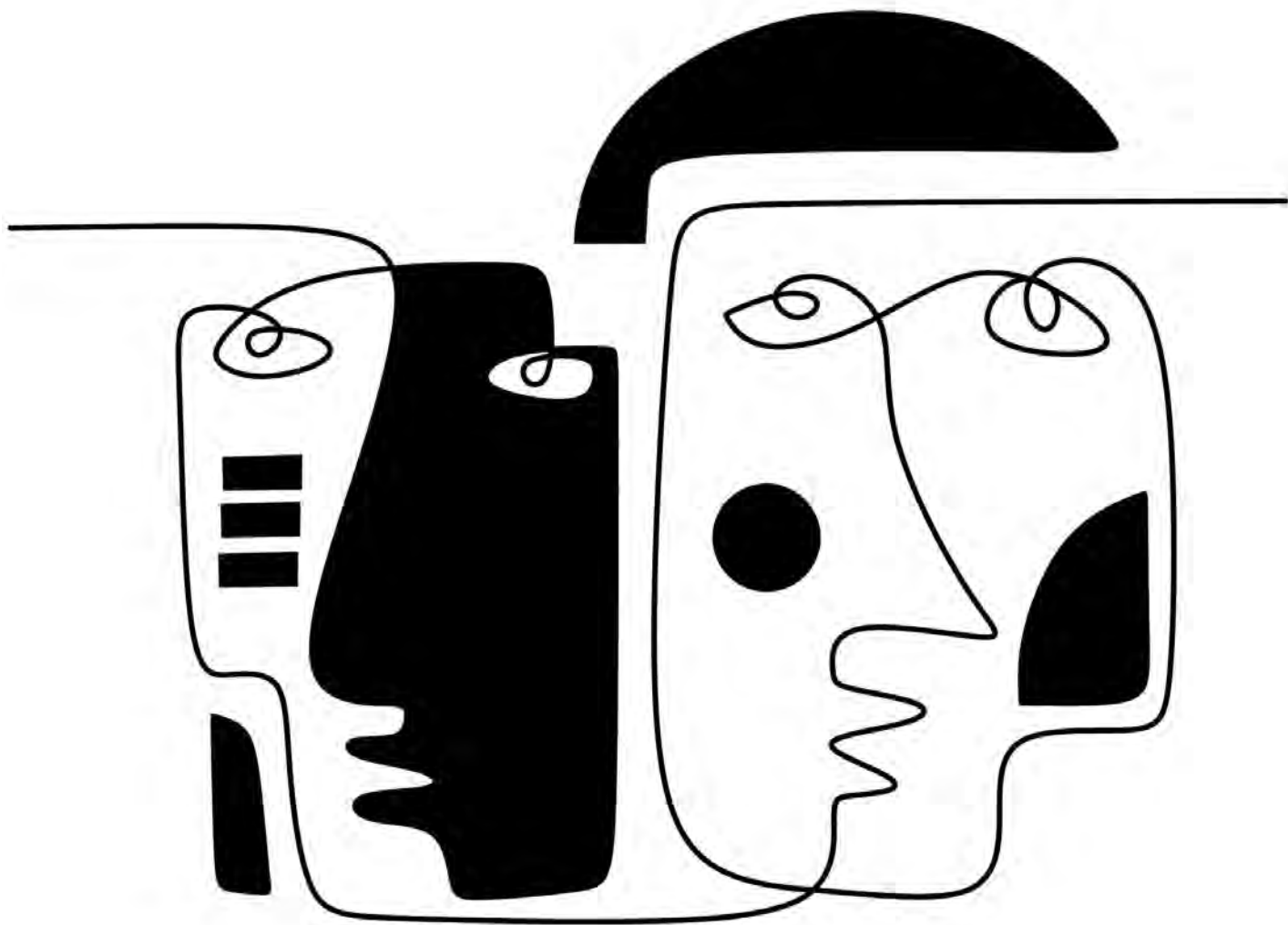
deklamálok erőteljesebben,
ellenőrzöm a környezeti teljesítményt,
és mindenképpen többet alszom.
A zsákot elteszem emlékébe,
megágyazok vele, betakarózom,
vele együtt öregszem, s ahogy egyre ijesztőbb,
őriztetem vele az álmom.

kép | vecteezy.com

Kiss Dániel

ÖNARCKÉP

2025-07-16 | VERS

rád faragtam
beléd karcoltam
önarcképem
gyönyörködtem
magamban
rajtad jobban
festettem
mint saját testemen
sosem tudom
eldönteni
baltával metszett
fejem
melletted kiállítva
mutat jobban
vagy egyedül is
megállom a helyem
ebben a kihalt
múzeumban

kép | vecteezy.com

Búth Emília

GYÖNGYÖT REJT

2025-07-29 | VERS

Csak vak vagyok
nem hülye
Te vagy az én
csalhatatlan
szemem
Gyöngyöt rejt
a rét füve
Tükrömet nálad
benned keresem

Több ez mint
ős-bizalom
Szavaiddal vezetsz
a forráshoz
Vizét bátran ihatom
Tenyered
alig ér a számhoz

kép | vecteezy.com

Maczák Orsolya Rita

ELŐSZÖR MENNI KELL

2025-07-22 | NOVELLA

Akármennyire is igyekszik az ember nem venni a lapot, minden erejét megfeszítve nem tudni, mi helyett kéne elnézni a másik irányba, ha meg már tudja, hiába is próbál szemet hunyni felette: visszaút nincs, a jeleket hatástalanítani, a tudásból nem tudást csinálni, a lábunk előtt kirajzolódó botlásveszélyes tárgyakat újra a városmintás szőnyeg lakóinak nézni, nem lehet. Egyik nap úgy fekszem le, hogy szüleim homlokomra csókot hintve, takaróm széleit végtagjaim alá tömködve a világmindenség jó szándékáról biztosítanak, másnap már arra ébredek, hogy egy teljes súlyával rám nehezedő testhez tartozó vékonyka hang azt mondja, *Mama, ich kann Klaus nicht finden* ^[1]. Amíg csukva a szemem, nem látok és nem látszom. Amíg

nem gyártom, hanem elszenvedem a kegyes hazugságokat, amíg mindezt félálomban magyarul fogalmazom meg, és elhiszem, hogy minden ködös tévképzet egy hátra hagyható másik világhoz tartozik – én vagyok a gyerek.

szánalmas mesefigura

Meresztem a szemem a sötétben, a többiek alszanak, pedig nem én akartam fennmaradni, én pont nem akartam. Ahogy hallom az egyre több szólamú szuszogást, talán életemben

először tudatosul bennem, hogy vágyaink és képességeink a legritkább esetben találkoznak. Reménykedve bámulom az ablakot, igyekszem mégis onnan hallani a motozást, véletlenül sem az ebben a pillanatban a szüleim keze alatt lenyomódó kilincsre szegezni a tekintetem. Én vagyok a legkisebb, mégis számomra válik elsőként szánalmas mesefigurává a pirospozsgás arc, a prémszegélyes ruha, a fényes, fekete csizma, a hatalmas, ajándékokkal tömött zsák. Nem szólok senkinek, szorítom össze a szemem, a sötétben szerencsére kivehetetlen az igyekezet ránca. Annak, aki most fürkészi a neszeket, az egyenletesen mozgó szilvetteket lesi, nemcsak alvó gyerekek tűnnek, hanem alvó gyerek is vagyok, maradok mindörökre. Csak én tudom róla, hogy más, mint akinek éppen kiadja magát.

Már egyedül megyek ki vécére éjjel, ha rám jön az inger, de nem félek, akkor sem félek, amikor hallom, hogy odalent egyre zajosabbak a rokonok. Szeretem őket, a leghangosabbakat leginkább, akik harsány nevetésükkel, kipirosodott arcukkal távolról utalnak valami mostanra beazonosíthatatlan emlékre. Ölelésük nem idegenül vibráló, mint a könyveket meg videókazettákat ajándékozó vendégeké, hanem erős, jóleső, természetes. Épp véget ér a csurgás, hunyorogva tapogatózom papír után, amikor a lépcsőn felkúszó, fojtott beszélgetésből a *részeges*, az *állat* üti meg a fülem. Ezzel a nyakba ugrálások kora véget ér, a heves szeretet gesztusairól lehull a lepel, a természetességből az őszinteség úgy csordogál el, hogy útjában a kitörő kacajt a vadat úzó kutyák csaholásává változtatja. A vidámság e szavak nyomán többé nem ragad rám, de évekkel később is átmegyek az utca túloldalára, ha az éjszakában baktató csoport zajaiban meghallom, miközben a rettegés az ismeretlentől felfelé kunkorítja a szám sarkát. Ami a másik oldalról lehet elnéző mosoly és bátorító figyelem, csak én tudom, hogy ők most befolyásoltság alatt állnak, és mások, mint aminek bentről érződnek.

Ha társaságban elő kell vennem a Barbie-kat, úgy teszek, mintha fogalmam sem lenne, merre keressem őket, s így addig odázható a közös játék, hogy a vendégeknek menni kelljen. *Hova is tehettem őket*, kérdezem teátrálisan, nem a nyakam tekergetem, hanem az egész testemmel fordulok körbe, *dunsztom sincs róla*. Nem a babákkal van baj. Ha egyedül játszhatok, beültetem őket egy nem egészen méretarányos székbe valamelyik kartonoldalú szobába, a hiányzó negyedik fal és sűgő szerepének kettősében foglalom el mellettük a helyem, egészen közel hajolva, hogy lássam ujjlenyomatos arcukat, meredt szemüket, fényes fogsorukat, hogy mindvégig karakterazonosak maradjanak a párbeszédnek. Az szól, akire nézek. Magától alakulnak a viszonyok és bonyolódik a történet, nem kell egyezkedni senkivel, hogy mi lenne, ha most az lenne, hogy..., és nem kell csavargatnom a végtagjaikat sem, mintha attól, hogy én mozgatom, ők lennének önállóbbak, és nem mi szájalmasabbak. Amikor a szomszéd lánya az ágyban egymásra fektetve őket elmondja, hogy ő egyébként tudja, nem csókból lesz a gyerek, az ajtóra bámulok, hátha lenyomja valaki a kilincset, és visszavezeti a délutáni pihenőt az életembe. Mert esküszöm, ha nem jön, magam kapcsolom le a villanyt.

szereketkitörés

Máskor is volt már, hogy hetekig nem láttam a kutyámat, különösen tavasszal szokása akár napokra, hetekre eltűnni. És korábban sem érdekelt, mit csinál, ha nem velem van, miért soványabb, miért boldogabb, amikor hazaér, mert ha velem volt, hozzám mágnesként tapadó végtagjai, kontrollálatlan szereketkitörései biztosítottak, nem látszik rajtam, hogy a növekedési fájdalom mellett azt sem tudom megszokni, hol kezdődik a testem és hol ér véget, hogy idegennek érzem mindazt, amivel nekem most le kellene tapogatni a világot. Az önmagába feszülő ököl kintről csak egy lazán zsebre vágott kéz, nincs tenyérbe fúródó köröm, nincs a soha nem múló, örökké emésztő kérdés, hogy akiről magamtól sosem tudom meg, hiszen nem mondják el, eltitkolják, elhazudják, hogy vége, az valójában, az én valóságomban még élhetne-e. Megmarad-e a remény, a végtelenbe tartó, soha csalódásba nem torkolló, éppen csak egyre passzívabb várakozás. Ha meg is látom a szomszéd kocsján a horpadást, nem jelentene többet, mint a billegő kertkapunk, az eltarolt oszlop az iskola előtt, nem társulna hozzá fojtogató csend, csak egyetlen, nevetéssel záró bosszús kiáltás, hogy figyelj már oda, hát nekitolatsz a bejárónak!

A székekkel szemben, fejmagasságban antikolt tükör, a foncsoron szándékos rongálás körkörös, szürke vonalai. Képtelen vagyok levenni róla a szemem, hiába, hogy pontosan tudom, az engem kérdezgetőkben a magyar diáklányokról éppen most alakul ki az a kép, hogy szemkontaktus tartása nem, közömbös bambaság és felszínesség viszont annál inkább jellemzi őket. Nincs olyan másik perspektíva, ahonnan látni lehetne, hogy az arcom előtt, kiváltképp a szám tájékán a fényt nincs, ami visszaverje, hiányzik az ezüstréteg. Ha el is nézek a tükör felszínétől még egyszer olyan távolra, mint amennyire én magam vagyok, akkor sem látni az ajkakon formálódó szavakat, szemem se rebben, bárkihez tartozhat a hibásan összefércelt mondat, hogy azért jöttem, mert a karriert kerestem, a szerelem meg rám talált. A szemben ülő fiú reményteljesen bizonytalan mosollyal nyugtázza ezt. Mivel magasabb nálam, és a tükör ép részén most szembesülök vele először, nagyon igyekszem nem meglátni a szőke hajmező közepén feltároló fejbőrtisztást. A pohár szélére helyezem az ujjaim, nem iszom, mondom, és ezen nevetnek, mert ha az iváson nem lehet, akkor a nemiváson kell.

földöntúli borzongás

Mindig valami másért muszáj gyorsan leszaladnom a boltba, a férjem persze nem kérdez vissza, hogy mi kell a boltból, ami itthon nincsen, mert hiába dugom zsebemre a kezem,

hiába görbítem biztatóan a szám, éppen a hiányzó kézfejemből, a felvett arckifejezésemből látja, hogy azért megyek le, ami itthon van, és ott nincsen. Próbálja lefejtetni a lábamról a gyereket, most nem tudom megsimogatni a fürtös fejet, de csak tíz perc sorban állásra és neonfényekre, a hűtősorok közti földöntúli borzongásra van szükségem, hogy hiányozni tudjanak, hogy újra tudjam, hol kezdődöm én, és hol ér véget a gyerek. Rezeg a telefonom, anyám hatodszor próbálkozik ma, mesét akar olvasni, hogy hallják a hangját néha. Hangot mond, de alatta szavakat ért. Anyanyelvet. Tíz perc. Hogy újra segíthessek kitisztítani az ablakba készülő csizmákat, hogy ne érezzem perzselőnek az ujjaim, és újra szorítva ölelhessek, hogy megformáljam, elhiggyem, és fájdalommentesen kiejthessem a szavakat, hogy *Dein Hamster ist gestorben* ^[2]. Ehhez először mennem kell.

1. Anyu, nem találom Klaust. ↑

2. A hörcsögöd meghalt. ↑